

๑. ชื่อเรื่อง **รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น**
รหัสโครงการ ๐๖๕๖๐๐๕ ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ ๒๕๕๕
๒. ชื่อผู้วิจัย พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, ดร.
๓. บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และเพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่าย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ซึ่งเป็นปัจจัยภายในวิทยาเขตขอนแก่น ในด้านบุคลากรที่มีความสามารถในการผลิตสื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนายังมีปริมาณน้อยและขาดประสบการณ์ดำเนินงานในเชิงรุก เพื่อพัฒนาทักษะเพิ่มเติมในการพัฒนางานของตน ภูมิทัศน์ยังต้องมีการปรับปรุงให้มีจุดเด่นด้านพระพุทธศาสนาและการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศยังไม่ทันสมัย

รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้ปฏิบัติตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย เพื่อสร้างเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ ในการขับเคลื่อนมียุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนทั้งเชิงรับเชิงรุกและเชิงพัฒนา โดยคำนึงถึงความสำคัญในด้านการพัฒนาองค์กร มีแผนงาน มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกอย่างมีคุณภาพที่หวังผลให้ประชาชนมีความรู้เข้าใจหลักพุทธธรรมและสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

รูปแบบในการสร้างเครือข่าย ได้เน้นการสร้างเครือข่ายใน ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มเครือข่ายสถาบันศึกษาและประชาชนทั่วไป กลุ่มเครือข่ายองค์กร หน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน โดยมีสำนักงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงาน มีกระบวนการเชื้อเชิญหน่วยงานและบุคคลภายนอกเข้าร่วมโครงการด้านพระพุทธศาสนาที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้น เช่น โครงการพระไตรปิฎกศึกษาสำหรับประชาชน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการไตรสิกขาพัฒนาชาวพุทธต้นแบบ เป็นต้น ทำให้เกิดเครือข่ายในระดับต่าง ๆ โดยบูรณาการกับโครงการต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย มีอีกกลุ่มที่มีความสำคัญในการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ กลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์ ทั้งเครือข่ายภายในประเทศมี ๓ ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ระดับภาค และระดับประเทศ เครือข่ายต่างประเทศในภูมิภาคอินโดจีน โดยการสร้างศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาในแถบภูมิภาคนี้

แนวทางการพัฒนา ได้มีข้อเสนอให้มีการจัดอบรมพัฒนาความรู้ในส่วนที่ขาด เช่น การสร้างศาสนบุคคลที่มีคุณภาพในด้านต่าง ๆ การนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต ได้อย่างมีประโยชน์และทันสมัย พัฒนาการประชาสัมพันธ์ให้เหมาะสมและทันสมัย และควรมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และมีการขยายเครือข่ายใดเครือข่ายหนึ่งให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น เครือข่ายด้าน ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

จากผลการสำรวจความคิดเห็นของสมาชิกเครือข่ายและประชาชนผู้รับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าในสภาวะการณ์ปัจจุบันมีความเหมาะสมที่จะจัดให้มีเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก และพร้อมให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่

ABSTRACT

The study of 'Model of Network Building for the Proactive Buddhism Propagation of Mahachulalongkornrajavidyalaya University in Khon Khaen Campus' is an operation research with ๒ purposes: to study conditions and problems to form the model of network for the approach strategy of Buddhism propagation of Mahachulalongkornrajavidyalaya University in Khon Khaen Campus and study on a collaboration to a reinforcement method to form the model of network for the proactive Buddhism propagation of Mahachulalongkornrajavidyalaya University in Khon Khaen Campus.

The research revealed that problems creating a network were the internal factors of the campus where the personnel were scarce in skills and experiences to produce the media for the proactive Buddhism propagation. The landscape also needed to be improved to the point of Buddhism and also the improvement in information technology.

Model of network building for the proactive Buddhism propagation of Mahachulalongkornrajavidyalaya University in Khon Khaen Campus has been working for propagating Buddhism according to the obligation of the university, as well as, to form the network both domestically and internationally. Along with, to run the network by employing approach, defense and development strategies by taking the organisation development into account as the most important: providing plans for an efficient management led to a strong network of the approach strategy of Buddhism propagation which wish that people was able to gain knowledge and access to Buddhist principles, also able to apply in daily life peacefully.

Formats in the network had focused on forming a network into three main categories: educational institutions and the public, government and private sectors by having the Office of Ethics and the security of the nation, religion monarch as a key mechanism in operation. Therefore, the university proceeded invitations in activities of

Buddhism Projects that held at the campus such as Tripitaka project for public education, moral teaching in schools, Buddhist master threefold project development, etc. – causing the forming of network at various levels by integration with various projects on campus and the other group that was important in assisting to spread -- namely, the network of monks. The domestic network had three levels: local, regional and national levels, furthermore, Indochina network by creating a learning centre of Buddhism in the region. Besides, development approach, there was a proposal to have a training to develop the deficient knowledge, for instance, building quality religious persons in the various fields, applying Buddhism to daily life, useful and up-to-date, developing an appropriate public relations and up-to-date– should be operating continuously and should expand its networks one or the other more clearly, e.g., network of culture and local wisdom.

The results of the survey on the model of network building for the proactive Buddhism propagation of Mahachulalongkornrajavidyalaya University in Khon Khaen Campus: the majority opinion towards the current conditions: it was appropriate to provide a network of a proactive Buddhism propagation and ready to put a full support.

๔. บทนำ

๔.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นพันธกิจที่สำคัญยิ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เพราะการสร้าง ความเข้าใจในหลักพระธรรมวินัยให้แก่พุทธศาสนิกชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเข้าถึง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ถ่องแท้ สามารถเลือกนำหลักธรรมมาปรับใช้ให้เหมาะสมและ เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตของตนได้อย่างเป็นสุข โดยมีศรัทธาความเชื่อมั่นพร้อมที่จะทำหน้าที่เป็น พุทธศาสนิกชนที่ดี ด้วยการทะนุบำรุง อุปถัมภ์ค้ำครอง สนับสนุน ส่งเสริมพัฒนาการกิจการ พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงดำรงอยู่อย่างยั่งยืน จึงทำให้พระพุทธเจ้าทรงเลือกวิธีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเชิงรุก ด้วยการส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่หลักพุทธธรรมสู่ประชาชนถึงถิ่นที่อยู่ ดั่งเหตุการณ์ครั้งแรกที่พระพุทธองค์ทรงส่งพระอรหันตสาวกจำนวน ๖๐ รูป ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี อันเป็นปีหนึ่งแห่งการตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นหลักพระพุทธศาสนโอบาย ตามพุทธวจนะว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พุชชนหิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสานัม เทเสถ ภิกขเว ธมมัม อาทิกถยานัม มชฌเมกถยานัม ปริโยसानกถยานัม สาทถัม สพพญชนัม เกวล ปริปุณณัม ปริสุทฺธัม พรหมจรรย์ ปกาเสถ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ พุชชน เพื่อความสุขแก่พุชชน เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศ พรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะอันบริสุทธิ์บริบูรณ์โดยสิ้นเชิง”^๓

^๓ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

ในการประชุมครั้งนั้น นับว่าเป็นการประชุมปฐมนิเทศสำหรับพระธรรมทูตรุ่นแรกในพระพุทธศาสนา โดยที่พระองค์ทรงนัดหมายในเรื่องที่สำคัญ ๓ ประการ คือ (๑) หลักการสอนอบรมและสั่งสอนประชาชน (๒) การกำหนดเส้นทางจาริก โดยทรงแบ่งเป็น ๖๑ สาย ๆ ละรูป รวมทั้งพระองค์ โดยที่พระองค์ทรงเสด็จไปตำบลอรุเวลาเสนานิคม (๓) เรื่องอื่น ๆ เช่น ถ้ามีผู้จะขอบวชก็ให้นำมาเฝ้าพระองค์ เป็นต้น แต่เมื่อพระองค์เสด็จปรินิพพาน บรรดาสาวกและศาสนทายาทก็ได้สืบสานต่อโดยยึดหลักธรรมเป็นหลักเผยแพร่จนถึงปัจจุบัน และการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรับ โดยพระนักเทศน์หรือพระธรรมเถิกในรูปแบบการชี้แจงแสดงธรรมให้รู้จักความดี ความชั่ว บาปบุญ คุณโทษ เป็นต้น จึงทำให้เกิดกระบวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาซึ่งดำเนินการโดยพระภิกษุสงฆ์ ผู้เป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ เริ่มก่อตั้งพระพุทธศาสนามาจนถึงการทำสังคายนาพระธรรมพระวินัยครั้งที่ ๓ โดยมีพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นผู้อุปถัมภ์และมีแนวคิดส่งพระสมณทูตเพื่อไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น ๙ สาย

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในอดีตจึงมีทั้งเชิงรุกและเชิงรับ ซึ่งนักเผยแพร่ต้องทำความเข้าใจให้ดีว่าการเผยแพร่เชิงรับหมายถึงการเผยแพร่ด้วยการเทศน์การสอนเป็นหลัก ส่วนการเผยแพร่เชิงรุก หมายถึงการใช้สงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์อีกด้วย ดังนั้น ในบทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย จึงสามารถสรุปเป็นภาพรวมได้เป็น ๓ ด้านหลัก ๆ ดังนี้

๑. งานด้านการเผยแพร่ คือ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่สังคม โดยรุกออกไปข้างนอกวัด ทั้งนี้ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา สถานที่ ในฐานะพระธรรมทูต โดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย ภาษาที่เข้าใจง่าย โดยมีข้อมูลจากฐานความรู้หรืองานวิจัยทางพระพุทธศาสนา

๒. งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือการเปิดวัดหรือศาสนสถาน ให้เป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาเรียนรู้ในรูปแบบการให้การศึกษาทุกระดับชั้นทั้งในระบบและนอกระบบ โดยไม่หวังผลกำไร

๓. งานด้านสาธารณสงเคราะห์ คือการทำวัดหรือศาสนสถานให้เป็นที่พักผ่อนเป็นที่พึ่งของสังคมชุมชน เช่น การจัดสร้างโรงพยาบาล สถานีอนามัย ที่พักอาศัย ที่พักพิง ที่สร้างอาชีพรายได้ โดยวัดเป็นเจ้าของดำเนินการบริหารจัดการเอง การเข้าไปสนับสนุน การเข้าไปแสวงหาการมีส่วนร่วม และการเข้าไปแบบให้เปล่า

พระสงฆ์ไทยได้ทำงานเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้านการเผยแพร่ ด้วยการอบรมเทศนาธรรม การสอนธรรม ตามวันเวลาและโอกาสสำคัญ ส่วนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้านการศึกษาสงเคราะห์ก็ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ โรงเรียนการกุศลของวัด โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้านสาธารณสงเคราะห์ ประกอบด้วยการเข้าไปบริหารจัดการ การเข้าไปสนับสนุน การแสวงหาการมีส่วนร่วม และการเข้าไปแบบให้เปล่า นอกจากนี้เครือข่ายระดับชาติและระดับนานาชาติ ซึ่งเป็นงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เช่น การเป็นฝ่ายอำนวยการจัดงานวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลโลก ที่มีผู้นำชาวพุทธทั่วโลกกว่า ๘๐ ประเทศ เข้าร่วมและจัดขึ้นในประเทศไทยแล้ว งานในระดับองค์กรส่วนใหญ่ของมหาวิทยาลัยที่ร่วมมือกับเครือข่ายภายนอก ส่วนใหญ่จะเป็นความร่วมมือทางฝ่ายวิชาการ จากการรายงานประจำปี พ.ศ.๒๕๕๕ มีความร่วมมือทางวิชาการ เช่น การจัดสัมมนาวิชาการนานาชาติเรื่อง “พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ” มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน ๘๕ ประเทศ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พระธรรมทูต

สายต่างประเทศ การจัดการประชุมชาวพุทธนานาชาติเนื่องในวันวิสาขบูชา ส่วนความร่วมมืออื่น ๆ อีกจำนวนมาก ส่วนที่สะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักด้านศีลธรรมสำหรับเยาวชนเป็นภารกิจหนึ่ง นอกเหนือจากการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยดำเนินการอยู่ คือ “พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” ซึ่งได้รับมอบหมายภาระงานจากกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในปัจุบันประมาณ ๒๕๕๑ โดยได้จัดเข้าเป็นงานให้บริการแก่ชุมชน และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานเครือข่ายต่าง ๆ ^๔

เนื่องจากสภาพปัจจุบัน สังคมไทยมีความแปลกแยกหลากหลายในแนวความคิดและวิถีชีวิต อันเกิดจากการได้รับประสบการณ์การศึกษาและข้อมูลข่าวสารตามกระแสโลกทุนนิยมและสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ที่เน้นการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้วยเทคโนโลยีและเครื่องมือสื่อสารอันล้ำยุคเป็นสำคัญ วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ถูกปรับเปลี่ยนให้หลงใหลมัวเมาเสพบริโภควัตถุ โดยตกเป็นทาสของอารยธรรมที่ไหลบ่ามาจากต่างประเทศอย่างรวดเร็ว จนหลงลืมวิถีพุทธไปอย่างไม่รู้ตัว โดยขาดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่จะศึกษาปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีอยู่คู่ชาติไทยมาช้านาน แม้พระสงฆ์จะคงทำหน้าที่ของตนด้วยการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถต้านกระแสให้สังคมไทยกลับมาเป็นสังคมพุทธที่บริสุทธิ์ด้วยหลักศีลธรรมเหมือนในอดีต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสาเหตุ ๓ ประการ คือ

๑. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์มีลักษณะต่างรูปต่างทำการเผยแผ่ไปตามความถนัด ในรูปแบบและวิธีการที่สืบทอดและต่อเนื่องอย่างเคยชินของแต่ละรูปและแต่ละสำนักโดยขาดการนำนโยบายและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่หลากหลายมาบูรณาการและปฏิบัติอย่างเป็นเอกภาพ จึงไม่ส่งผลดีในการเผยแผ่เท่าที่ควร

๒. พระภิกษุที่มีศิลปะในการถ่ายทอด ประกาศพุทธธรรมได้เป็นอย่างดีมีคุณภาพเป็นที่ดึงดูดประทับใจของประชาชนมีอยู่ในจำนวนจำกัด ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนไทยในสังคมปัจจุบัน ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ที่มีความเพียบพร้อมในด้านทักษะและวิธีการเผยแผ่นั้น จะต้องได้รับการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพเพิ่มขึ้น

๓. ขาดการสนับสนุนด้านนโยบายและแผนแม่บทที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ^๕

ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญนี้ เพื่อเป็นการธำรงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปวัฒนธรรม อันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา ในฐานะที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เป็นองค์กรหลักในการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาควบคู่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการสนับสนุนและเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เพื่อให้ทราบลักษณะการดำเนินงานตามรูปแบบที่มีอยู่ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางเพื่อการพัฒนาปรับปรุง

^๔ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๕๐.

^๕ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), คำนำ.

รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก รวมถึงการพัฒนาให้เป็นต้นแบบในการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก เชื่อมโยงเข้ากับการมีเครือข่ายพระพุทธศาสนาในภูมิภาคนี้ ซึ่งจะทำให้มีโครงสร้างที่แข็งแรง ยั่งยืน และไม่ยึดติดกับตัวบุคคล การพิจารณาโดยยึดหลักภัยคุกคาม (Threat) และโอกาส (Opportunity) ที่เกิดขึ้น จึงถือว่าเป็นเครื่องมือการบริหารจัดการองค์การสมัยใหม่ โดยผ่านการได้รับข้อมูลข่าวสาร การรับฟังความคิดเห็น การเกี่ยวข้อง การร่วมมือ และการสร้างเครือข่ายของพุทธศาสนิกชน จนสามารถนำข้อมูลทางปริยัติ (การเรียนรู้) ไปสู่การปฏิบัติ (การลงมือทำ) ในการดำรงชีวิตประจำวันและสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของแต่ละและปัจเจกบุคคลให้ไปสู่ปฏิเวธ และเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลายประการดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องทำวิจัยและค้นหาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น อันจะเป็นองค์ความรู้ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

๔.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๒. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๔.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบ หมายถึง วิธีการ แนวทางการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

การพัฒนารูปแบบ หมายถึง การดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนาแบบแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยวิธีการบูรณาการองค์ความรู้ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แล้วนำเสนอเป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก

เครือข่ายทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การมีแนวคิด กระบวนการ วิธีการหรือขั้นตอนอันเป็นระบบแบบแผนที่เชื่อมโยงความร่วมมือของกลุ่มคนหรือหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจจะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกันหรือทำกิจกรรมทางพุทธศาสนาร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานการเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็ทางตรงหรือทางอ้อม เช่นการร่วมเสนอปัญหา การร่วมหาแนวทางการแก้ไข การเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกันพัฒนา เป็นต้น เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ขยายกว้างขวางออกไปทำให้เป็นที่แพร่หลาย สร้างความศรัทธาเชื่อถือต่อสาธารณชนได้อย่างรวดเร็ว

๔.๔ ขอบเขตของโครงการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการ ศึกษาวิจัยออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๔.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ทำการวิจัยตามกรอบแนวคิดในประเด็น ดังนี้

๑. แนวคิด ทฤษฎี และการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก
๒. แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่าย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก

๔.๔.๒ ขอบเขตด้านด้านประชากร แบ่งเป็น ๒ กลุ่มคือ

๑. กลุ่มที่จะมีส่วนวางแผนพัฒนารูปแบบ ประกอบด้วยผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๒. กลุ่มภาคีเครือข่าย/ผู้ใช้บริการเครือข่าย ประกอบด้วยนิสิตที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา และประชาชนโดยรอบมหาวิทยาลัย และผู้มาปฏิบัติธรรม ศิษษาธรรม และมีส่วนร่วมใน การพัฒนามหาวิทยาลัย

๔.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ค้นพบและได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเชิงรุก ดังนี้

๔.๕.๑ หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ทบทวน หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้

จิตรภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์ ได้กล่าวถึงสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ไว้ในหนังสือเรื่อง “ยุทธวิธี การประชาสัมพันธ์”^๖ ว่า สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ได้แก่สื่อที่เป็นสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และสื่อบุคคลซึ่งนับว่าเป็นสื่อที่มีความสำคัญมากต่อการโน้มน้าวทัศนคติ

^๖ จิตรภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์, ยุทธวิธีประชาสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๔-๑๒๕.

ของบุคคลไปจนถึงขั้นการยอมรับความคิดใหม่ โดยเฉพาะผู้นำความคิดเขามีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น และสังคมภายนอกมากกว่าผู้อื่น นอกจากนี้แหล่งสื่อที่เป็นสถานศึกษา หน่วยงานราชการและสถาบันที่มีผู้คนมีการเข้ามาติดต่ออย่างสม่ำเสมอ จะช่วยเป็นผู้แนะนำแก่ผู้ที่เข้ามาติดต่อที่ดี

จูไรรัตน์ พลเลิศ ได้ศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เพื่อปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคม^๗ พบว่า การจะสร้างเครือข่ายได้จะต้องทำให้อาสาสมัครสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การสร้างแกนนำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก การกำหนดวัตถุประสงค์ และการกำหนดกิจกรรม ซึ่งทุกกระบวนการต้องมีความชัดเจนในการปฏิบัติ ซึ่งในงานวิจัยดังกล่าวได้มีข้อเสนอในระดับนโยบายของหน่วยงานที่จะสร้างเครือข่ายว่า การทำงานในลักษณะเครือข่าย ผู้นำหรือแกนนำเป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อน ดังนั้นการสร้างเครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีกระบวนการจัดการหรือส่งเสริมแกนนำให้ปฏิบัติงานให้เต็มที่ เช่น มีการเตรียมความพร้อมในการเป็นผู้นำ ให้ความรู้ในการบริหารจัดการ การบริหารงานแบบเครือข่าย การทำงานแบบมีส่วนร่วมให้สามารถทำงานกับสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันหน่วยงานที่รับผิดชอบในการสร้างเครือข่ายจะต้องมีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความเข้าใจ ประสบการณ์ และทิศทางในการทำงานร่วมกันอย่างน้อยปีละ ๒ ครั้ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในบทบาทและการทำงานร่วมกัน

ชัยนันท์ นันทพันธ์ ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของนักประชาสัมพันธ์ไว้ในหนังสือเรื่อง “การประชาสัมพันธ์อย่างไรจึงได้ผล”^๘ ว่า นักประชาสัมพันธ์ที่เรียกว่า “มืออาชีพ” จริง ๆ จึงควรเป็นคนมีความรู้ และมีความสามารถในด้านการประชาสัมพันธ์ เป็นผู้ที่ยอมรับของบุคคลในวงการทั่วไป ต้องอาศัยการศึกษาและการฝึกอบรมให้พร้อมอยู่เสมอ ซึ่งนับว่าเป็นการยากที่จะค้นหาบุคคลที่มีคุณสมบัติอย่างครบถ้วนดังกล่าว แต่นักประชาสัมพันธ์ก็ไม่จำเป็นต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนแต่ก็พยายามแสวงหาความรู้และประสบการณ์ของตนเองอยู่เสมอเท่าที่ทำได้

รศ.ชม ภูมิภาค ได้กล่าวในด้านสื่อที่ใช้ในการศึกษาไว้ในหนังสือเรื่อง “หลักการประชาสัมพันธ์อย่างไร”^๙ ว่า วิทยุ นับเป็นแหล่งข่าวสารการศึกษานอกโรงเรียนอันสำคัญยิ่ง ชาวชนบทของประเทศไทย ได้อาศัยวิทยุเป็นแหล่งข่าวสารความรู้ที่สำคัญมาก เพราะการอ่านออกเขียนได้ยังไม่ดีพอ สิ่งพิมพ์มีน้อย การคมนาคมขนส่งไม่ค่อยสะดวก นอกจากนี้วิทยุยังเป็นแหล่งข่าวสารที่บุคคลทั่วไปเชื่อถือด้วย จึงมีผลในด้านความรู้และด้านชักจูงใจสูง ดังนั้น วิทยุจึงมีประโยชน์มาก ทั้งที่ฟังเวลาว่าง และฟังในเวลาทำงาน การฟังวิทยุมีผลเพื่อนำไปปฏิบัติและมีผลต่อวัฒนธรรมเป็นอันมาก

^๗ จูไรรัตน์ พลเลิศ, แนวทางการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เพื่อปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคม, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๐.

^๘ ชัยนันท์ นันทพันธ์, การประชาสัมพันธ์อย่างไรจึงได้ผล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ปากปิกกราฟฟิค, ๒๕๓๒), หน้า ๘.

^๙ รศ.ชม ภูมิภาค, หลักการประชาสัมพันธ์อย่างไร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : O.S. PRINTING HOUSE Co., LTD, ๒๕๒๖), หน้า ๒๘๘.

ทรงวิทย์ แก้วศรี ได้ศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า^{๑๐} มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบว่า ยุทธวิธีตามทฤษฎีการบริหารสมัยใหม่แบบตะวันตกนั้น ถ้ายึดเอาทฤษฎีเหล่านี้เป็นกรอบความคิด เมื่อเทียบเคียงแล้วทฤษฎีดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธวิธีการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้าหรือไม่เพียงไร เพราะวิธีการของพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นก่อน ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว ผลแห่งการวิจัยพบว่า หลักการบริหารสมัยใหม่ตามรูปแบบการบริหารเชิงยุทธวิธีนั้น สอดคล้องกันกับวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้มาก่อนแล้วทั้งสิ้น วิธีการของพระองค์เป็นวิธีการปฏิบัติจริง เรียบง่าย กระชับ รัดกุม ตรงประเด็น สามารถจัดการแก้ปัญหาการบริหารได้ทุกอย่างอย่างได้ผล มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ เพราะทุกกระบวนการความคิดของพระองค์เป็นระบบและสมเหตุสมผล จากสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์ มีข้อเท็จจริงและหลักฐานตามคัมภีร์พระพุทธศาสนายืนยันว่า

๑. พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนา ด้วยพระปรีชาสามารถและพระกุศโลบายอันแยบยล ลึกซึ้ง ยุทธวิธีของพระองค์นั้นเมื่อเทียบเคียงแล้วแสดงว่า ทฤษฎีการบริหารเชิงยุทธวิธีของตะวันตกมา สอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าโดยมีข้อสงสัย ทั้งวิธีการของพระพุทธองค์มีประสิทธิภาพก่อให้เกิด ประสิทธิภาพอย่างสูงสุดด้วย

๒. ตามหลักการวิเคราะห์สว็อท (SWOT Analysis) ของตะวันตก แยกการวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมออกเป็น ๒ คือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อหาโอกาสและภัยอันตรายและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน เพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อน พระพุทธเจ้าทรงวิเคราะห์โดยรวมทุก สภาพแวดล้อม ในการวิเคราะห์นั้น ผู้วิจัยจำแนกสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ สภาพแวดล้อมทางศาสนา สภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง และสภาพแวดล้อมทางสังคม พระพุทธเจ้าทรงทราบจุดแข็ง จุดอ่อน ภัยอันตราย และโอกาสช่องทางได้เป็นอย่างดี จึงทรงสามารถนำ พระพุทธศาสนาเข้ามาแทรกขึ้นในหมู่ประชาชนชาวชมพูทวีป จนประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้มั่นคง ภายในเวลาเพียง ๔ ปี

๓. ผลของการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการคิดออกมาเป็นทฤษฎีระหว่างตะวันตกกับ พระพุทธเจ้าแตกต่างกัน ตะวันตกหรือสามัญชนทั่วไปนั้นคิดตั้งทฤษฎีจากปัญหาคือความรู้แค่ ๒ ประการ ได้แก่ จินตตามยปัญญาและสุตมยปัญญา จึงเป็นการตั้งสมมติฐาน แล้วคิดหาวิธีการเพื่อไปสู่เป้าหมาย โดย คาดคะเนเอาว่าจะต้องเป็นไปตามนั้น ซึ่งอาจไม่แน่นอน แต่พระพุทธเจ้าทรงคิดค้นทฤษฎีจากภavnามย ปัญญา ได้ผ่านการทดลองปฏิบัติการณ์เห็นผลมาแล้ว จึงทรงนำมาประมวลสรุปเป็นทฤษฎี อาจจะกล่าว ได้ว่าตะวันตกคิดทฤษฎีต่าง ๆ ได้เพียงแค่ทฤษฎี (Theory) แต่พระพุทธเจ้านั้นทรงคิดได้ถึงขั้นเป็นทฤษฎี บพ (Theorem)

๔. ยุทธวิธีการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกขั้นตอน สามารถนำหัวข้อธรรมมาใช้เป็น หลักควบคุมกันไปได้อย่างกลมกลืน กล่าวคือการใช้โยนิโสมนสิการ การตัดสินใจใช้ปัญญา ๓ อธิษฐาน ธรรม ๔ และบัญญัติธรรม ๓ การวางแผนใช้โกศล ๓ และสัมมัตตปธาน ๔ การบริหารใช้อธิษฐาน ๔ พละ ๕ และทิวฐฐัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม ๔ ภาวะผู้นำใช้อัตตหิตสมบัติ พรหิตปฏิบัติ และยุทธการแบบทหาร มืออาชีพตามที่ตรัสไว้ในโยธาชีวสูตร

^{๑๐} ทรงวิทย์ แก้วศรี, “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

๕. ยุทธวิธีของพระพุทธเจ้านั้น สามารถบูรณาการออกมาใช้กับการดำเนินงานทั่วไป องค์กรต่าง ๆ ในที่นี้ ได้แสดงเป็นรูปแบบไว้ ๓ รูปแบบ คือ แบบตรีกรรม แบบจตุราริยสัง และแบบรัตนตรัย แต่ละแบบแสดงด้วยแผนภูมิให้เห็นวิธีการและขั้นตอนอย่างชัดเจน สุดท้ายได้แสดงตัวอย่างการบูรณาการยุทธวิธีแบบพุทธวิธี ใช้กับห้องสมุดและสถาบันวิทยบริการรัตนตรัย เพื่อเป็นแบบอย่างแก่องค์กรต่าง ๆ นำไปประยุกต์ใช้ ในฐานะเป็นองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

ธรรมเกียรติ กันอริ ได้เขียนไว้ในหนังสือพุทธวิบัติ ว่าด้วยศรัทธาวิปริต : วิกฤติศาสนาและวิกฤติทางสังคมไว้ว่า “พระและสถาบันสงฆ์ดั้งเดิม รักษาศรัทธาชาวบ้านไว้ได้ เพราะจัดการปัญหาของตนเรียบร้อยแล้ว กิจกรรมหลักของสถาบันสงฆ์ที่จะรักษาศรัทธาความเลื่อมใสไว้ได้ ในฝ่ายปกครองสงฆ์ต้องใส่ใจต่อการศึกษาอบรม สร้างพระเถร มีคุณภาพ แล้วสอนญาติโยมจนเกิดความรู้ความเข้าใจหน้าที่ของชาวพุทธ เพื่อเป็นพุทธบริษัทที่เข้มแข็ง ความรู้ของญาติโยมก็จะกลับมาตรวจสอบความประพฤติของพระเถรด้วย...”^{๑๑}

บุญยวีร์ ลูมาตกมลพันธ์ ได้ศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายด้านสวัสดิการสังคมระดับจังหวัดศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรสงคราม^{๑๒} โดยการเป็นการศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายของผู้นำองค์กรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภายในชุมชน รวมถึงองค์กรสื่อมวลชน พบว่า ผู้นำระดับองค์กรต่างมีความรู้ความเข้าใจในลักษณะของการทำงานเป็นเครือข่ายในระดับสูง โดยมีความรู้ถึงความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาก่อนจะทำให้การสร้างเครือข่ายทำได้ง่ายขึ้น รู้ว่าเครือข่ายต้องมีกิจกรรมร่วมกันและมีการแบ่งงานกันทำ และการประสานงานเป็นหัวใจสำคัญของการทำงานแบบเครือข่าย นอกจากนี้ ยังมองว่าเป็นการเกิดขึ้นของเครือข่าย เริ่มจากการมองเห็นปัญหาาร่วมกันและผู้นำเครือข่ายไม่ใช่ผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจเพียงลำพังในเครือข่าย รวมทั้งรู้ว่าการทำงานเครือข่ายจำเป็นต้องมี “องค์กรประสานงาน” เพื่อทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มองค์กรในเครือข่าย อย่างไรก็ตามจากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นแม้จะพบว่าระดับผู้นำองค์กรต่าง ๆ จะเข้าใจเรื่องการสร้างเครือข่ายในระดับสูงก็ตาม แต่ยังมีบางประเด็นที่ยังไม่เข้าใจอย่างถูกต้อง และมีผลการทำงานร่วมกันของเครือข่ายเป็นอย่างมาก คือ ด้านลักษณะของเครือข่าย ได้แก่ การรู้ว่าจะองค์กรที่จะเข้าร่วมเครือข่ายไม่ต้องปรับเปลี่ยนจุดมุ่งหมายขององค์กร เพื่อให้สอดคล้องกับเครือข่ายที่จะเข้าร่วม การรู้ว่าการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย มิได้ทำให้ได้รับประโยชน์จากองค์กรอื่นแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ซึ่งเป็นไปในลักษณะของการแบ่งส่นปันส่วนอย่างเท่าเทียมกันในทุก ๆ ด้าน

พระครูวิจิตรธรรมโกศล ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของความเป็นนักเผยแผ่ไว้ในหนังสือ “รวมปาฐกถายอดฮิต”^{๑๓} สรุปความได้ว่า เป็นการนำเอาความรู้เอาแสงสว่างหรือเอาธรรมะไปแนะนำเขาที่เรียกว่า ชี้ทางบรรเทาทุกข์ ชี้สุขเกษมศานต์ ชี้ทางพระนฤพาน อันพันโศกวิโยคภัย ดังนั้น การที่จะไปจูงจิตวิญญาณของชาวบ้าน ไปสู่ข้อสารหลักการให้เขาเข้าใจ นักเผยแผ่ต้องมีข้อมูลประกอบ โดยอาศัย

^{๑๑} ธรรมเกียรติ กันอริ, พุทธวิบัติ ? ตอน ศรัทธาวิปริต : วิกฤติศาสนาและวิกฤติทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด ๒๕๕๒), หน้า ๓๕.

^{๑๒} บุญยวีร์ ลูมาตกมลพันธ์, แนวทางการสร้างเครือข่ายด้านสวัสดิการสังคมในระดับจังหวัด:ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรสงคราม, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙), หน้า ๑.

^{๑๓} พระครูวิจิตรธรรมโกศล, รวมปาฐกถายอดฮิต, (กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๒๗), หน้า ๑๒๖-๑๓๐.

หลักสูตรแห่งความสำเร็จ คือต้องมีค่านิยม ต้องมีสุขภาพจิตหน่อย หน่อยต้องมีคำกลอน ไม่่งวงนอนต้องมี คำขำ

พระมหาดันต์ อตถจารี และพระปลัดอำพล สุธีโร ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ในหนังสือ “พระธรรมทูตสายต่างประเทศ”^{๑๔} สรุปความได้ว่า พระนักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีความแม่นยำในหลักของพระพุทธศาสนามีทั้งภูมิธรรม ภูมิปัญญา สามารถใช้ภาษาและวิธีสอน ที่สามารถสื่อถึงประชาชนได้ มีความสามารถในการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการเผยแผ่ มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมนั้นได้ดี เป็นผู้ที่มีหลักมนุษยสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และประชาชนนั้นได้ดีมีคุณสมบัติที่เหมาะสมทางการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของวัด และสังคมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมสังคม

พระวุฒิกมล วุฑฒิกโร ได้ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมุณี (ประยูร ธมมจิตโต)^{๑๕} โดยศึกษาทัศนคติของพระราชาวรมุณีในฐานะผู้ส่งสารรวมถึงเทคนิคและวิธีการในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมุณี ขณะเดียวกันก็ศึกษาทัศนคติและความพึงพอใจของพระภิกษุสามเณร ที่มีต่อเนื้อหาและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมุณีอีกด้วย ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชาวรมุณีมีจุดเด่น คือมีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอนแต่ละประเด็น จะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษารวมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน ซึ่งสามารถสรุปเนื้อหาที่น่าเสนอได้ ๔ ประเภท คือ

๑. เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม
๒. เนื้อหาประเภทบูรณาการและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
๓. เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนา
๔. เนื้อหาประเภทวิชาการ

จากการศึกษาหนังสือเอกสารผลงานต่างๆ ของพระราชาวรมุณี พบว่า มีเทคนิคและวิธีการเผยแผ่ที่เด่นชัด ๖ วิธี ได้แก่

๑. การนำเสนอโดยการยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ
๒. นำเสนอโดยวิธีการยกอุปมาเปรียบเทียบ
๓. นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต ปรัชญา คำคม โคลง บทประพันธ์ และบทกลอน เป็นต้น
๔. นำเสนอโดยวิธีการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สถานการณ์ต่าง ๆ
๕. นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลตัวอย่างประกอบการบรรยาย
๖. นำเสนอโดยวิธีการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน

เมื่อสำรวจทัศนคติพระภิกษุสามเณรต่อการเผยแผ่พระพุทธธรรมของพระราชาวรมุณี พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งต่อบุคลิกลักษณะ เนื้อหาพุทธธรรม และเทคนิคการเผยแผ่ของพระราชาวรมุณี

^{๑๔} พระมหาดันต์ อตถจารี และพระปลัดอำพล สุธีโร, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔.

^{๑๕} พระวุฒิกมล วุฑฒิกโร (พรมพิมพ์), ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวรมุณี (ประยูร ธมมจิตโต), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึงการแสดงธรรมะว่าจะต้องยึดหลักน้อยค่อยตามหลักใหญ่ ดังปรากฏเนื้อหาในหนังสือ “พุทธธรรม”^{๑๖} สรุปความได้ว่า หลักน้อยค่อยตามหลักใหญ่หรือตามศัพท์วิชาการว่า ธรรมานุธรรมปฏิบัติคือการปฏิบัติหรือแสดงธรรมตามลำดับล็กน้อยที่มีอยู่ ให้มีความสอดคล้องกับหลักใหญ่ในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติล็กน้อยหรือหลักการเฉพาะแต่ละเรื่อง ให้สอดคล้องกับหลักสากลที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ถ้าให้ความหมายอย่างกว้าง ๆ คือการปฏิบัติธรรมเรื่องเล็กน้อยค่อยตามเรื่องใหญ่ ที่เป็นใจความสำคัญในคำสอนทางพระพุทธศาสนา หรือปฏิบัติตามที่เป็นหลักน้อยค่อยตามหลักใหญ่

พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ^{๑๗} ได้ต้อนรับผู้ที่เข้ารับการอบรมเป็นพระนักเทศน์ว่า “พระพุทธศาสนาของเรา ดำรงอยู่ได้ส่วนหนึ่งก็อาศัยพระสงฆ์ ช่วยกันเผยแผ่หลักธรรมให้แพร่ไป ท่านทั้งหลายที่มาประชุมกันในวันนี้ ก็เป็นส่วนหนึ่ง ที่จะนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระบรมศาสดาไปเผยแผ่ให้แพร่หลาย ก็นับได้ชื่อว่าท่านทั้งหลายได้ทำหน้าที่ของท่านเป็นอย่างดี หน้าทีของพระสงฆ์นั้นก็คือปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระองค์พระศาสดา และนำเอาคำสั่งสอนนั้นไปประกาศให้ประชาชนได้ประพฤติปฏิบัติชอบเพื่อดำรงทรงพระศาสนาไว้ให้มั่นคงถาวรสืบต่อไป”

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ)^{๑๘} ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ว่า “การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้กระจายตัวเองออกไปมากเป็นพิเศษ เพราะยุคสมัยได้เปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตของประชาชน เพิ่มขึ้น ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของประเทศไทยได้กระจายออกไปในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งมีการเทศน์ประจำภายในวัด นอกสถานที่ ทางวิทยุทางโทรทัศน์ แม้การเที่ยวจาริก ไปสั่งสอนประชาชน เรียกว่าธรรมทูตบ้าง ธรรมจาริกบ้าง ...”

พระราชปัญญารักษ์ (ชยวิโส) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย : ศึกษากรณีการแสดงพระธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะระหว่าง พ.ศ.๒๕๓๙-๒๕๔๒^{๑๙} โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑)ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในอดีตและปัจจุบัน ๒) ศึกษาเนื้อหาสาระหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์นำเสนอ ณ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ ๓) เปรียบเทียบความสอดคล้องของบทบาทพระธรรมเทศนาที่พระสงฆ์นำมาแสดงกับพุทธวิธีการสอนและการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์ โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก ผลการศึกษาพบว่า

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๔.

^{๑๗} พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ, **วิชาการเทศนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

^{๑๘} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๔๖๒.

^{๑๙} พระราชปัญญารักษ์ (ชยวิโส/ไชยวงศ์), **รูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย:ศึกษากรณีการแสดงพระธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะ ระหว่าง พ.ศ.๒๕๓๙-๒๕๔๒**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

๑. รูปแบบและแนวทางการเผยแพร่ธรรมของพระธรรมกถึกทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ทั้งอดีตและปัจจุบัน มีรูปแบบและแนวทางการเผยแพร่ธรรมะที่เหมือนกัน คือ รูปแบบเทศนาโวหารพูดเพื่อให้ความรู้ โน้มน้าวใจ และความบันเทิง เป็นการสื่อสารเพื่อให้ผู้ฟังได้เรียนรู้ธรรมะได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง จูงใจให้เกิดศรัทธา ความกลัวกลัวอาชญากรรมร้าย เป็นการสื่อสารแบบทางเดียวโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้บอกคน มีแนวทางการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ น่าสนใจ โดยใช้สำนวนภาษา คือ พุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำคม คำพังเพย กลอน นิทาน และอุปมาอุปมัย เพื่อเปรียบเทียบให้เนื้อหาของธรรมะปรากฏชัดเจนนยิ่งขึ้น

๒. เนื้อหาสาระของหลักคำสอนส่วนมากตรงตามพระไตรปิฎก มีเนื้อหาบางส่วนเท่านั้นที่ยังขาดความสมบูรณ์ ความพอดี และคลาดเคลื่อนจากพระไตรปิฎกเล็กน้อย เนื้อหาที่กล่าวถึงเรื่องงานมีความเหมาะสมตามสภาพเศรษฐกิจ และความประหยัดของประชาชนเรื่องศีล สมควรเพิ่มเนื้อหาเล็กน้อย เป็นการสอนให้ประชาชนมีระเบียบวินัยมากยิ่งขึ้น ส่วนเรื่องภาวณา คือการปฏิบัติธรรมโดยตรงตามแนวแห่งสติปัฏฐาน ๔ มีเพียงเล็กน้อย สมควรเพิ่มเนื้อหาให้มากยิ่งขึ้น ส่วนบทธรรมะทั่วไปที่กล่าวถึงความสุขความเจริญ มีการนำมาแสดงมากทั้งในอดีตและปัจจุบัน สมควรลดเนื้อหาลง เพราะเป็นคำสอนที่ใช้แสดงได้ทุกโอกาส ไม่ต้องคำนึงถึงวันสำคัญ สถานการณ์ หรือผู้รับฟังแต่ประการใด เนื้อหาธรรมะส่วนใหญ่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ ไม่มีการประยุกต์เนื้อหาธรรมะ ให้เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบัน ทำให้ประสิทธิภาพในการนำไปใช้แก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันได้ไม่เต็มที่ ในแต่ละสำนวนยกหัวข้อธรรมะขึ้นแสดงมากเกินไป ขาดการตรวจสอบและ เรียบเรียงเนื้อหาให้ต่อเนื่องถูกต้องและชัดเจน สำนวนภาษาสูงเกินความสามารถที่ผู้ฟังระดับชาวบ้านจะเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้ง ยกหัวข้อธรรมะและภาษาบาลีขึ้นแสดงมากเกินไป ใช้อุปมาที่ไกลตัว และนำเนื้อหาธรรมะไปเปรียบเทียบกับสิ่งที่ผู้ฟังไม่รู้จักและคุ้นเคย

๓. เนื้อหาธรรมะที่พระสงฆ์นำมาแสดง ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ส่วนมากมีความสอดคล้องกับพระไตรปิฎกตามหลักพุทธวิธีการสอน แต่มีบท พระธรรมเทศนาบางส่วนเท่านั้นที่ไม่สอดคล้อง เพราะผู้แสดงไม่ได้เตรียมและตรวจสอบเนื้อหาของธรรมะ ให้ถูกต้อง ทำให้เนื้อหาไม่ต่อเนื่อง มีความผิดพลาดทั้งความหมาย ตัวอักษร และอธิบายธรรมะตามความคิดเห็นของตนเอง มีความสอดคล้องกับขบวนการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์ คือ ผู้ส่งสาร หมายถึงพระธรรมกถึกที่มีความรู้ความสามารถในการเผยแพร่ธรรมะเป็นอย่างดี สาร หมายถึงสำนวนบทพระธรรมเทศนาทั้ง ๒๘๙ สำนวน ช่องทาง หมายถึง สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และผู้รับสารหมายถึงประชาชนผู้รับฟังโดยทั่วไป เป็นการสื่อสารแบบทางเดียวมีพระสงฆ์เป็นผู้ส่งสาร หัวข้อธรรมะบางข้อพระสงฆ์นำมาแสดงซ้ำ ผู้ฟังได้ฟังบ่อย ๆ ก็สามารถจำได้ นับว่า เป็นการสอดคล้องที่สมบูรณ์ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการเผยแพร่พระพุทธศาสนา มีลักษณะสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑. มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสังคม บุคคลต่าง ๆ ที่มีบทบาทสำคัญในอันที่จะทำให้พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับ เชิดชูอย่างแพร่หลาย ซึ่งในกรณีการมีความสัมพันธ์กับสังคมและบุคคลดังกล่าว ดังจะเห็นได้ชัดในยุคนั้นของการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ดังเช่นแนวทางทางของพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสังคมและบุคคลในสมัยดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นเหล่ากษัตริย์ คหบดี บัณฑิตที่ต้องการแสวงหาความรู้ทั้งหลาย การใช้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีผ่านบุคคลที่คุ้นเคยและมีศรัทธาดังกล่าวทำให้ยุคเริ่มแรกของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่เรียกว่า มุขปาฐก

คือการกล่าวสอนด้วยปาก และนำไปสู่วัฒนธรรมการบอกต่อแบบปากต่อปากซึ่งทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและแพร่หลายอย่างรวดเร็ว

๒. ทรงไว้ซึ่งปริยัติ กล่าวคือมีความแม่นยำในหลักธรรม มีโวหาร ไหวพริบและปฏิภาณ ดังเช่นในกรณีของพระนาคเสนเถระที่ต้องแสดงเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่นักปราชญ์ต่างชาติต่างศาสนา ดังเช่นพระเจ้ามิลินท์ ซึ่งเป็นจอมปราชญ์ที่เชี่ยวชาญในสรรพวิชา (ยกเว้นหลักธรรม) มีตรรกะยอดเยี่ยมทำให้การแสดงธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องมีความหลากหลายทั้งในด้านรูปแบบ วิธีการ และด้านเนื้อหามากขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ต่าง ๆ

๓. มีความหลากหลายในด้านรูปแบบ มีความหลากหลายด้านเนื้อหา และมีความหลากหลายด้านการนำเสนอ ความหลากหลายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคใหม่ โดยเฉพาะในสังคมไทยที่เริ่มมีการประยุกต์รูปแบบ เนื้อหาต่าง ๆ เพื่อทันสมัยเหมาะสมกับยุคนั้น ๆ ดังจะเห็นได้จากรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูพิศาลธรรมโกศล หรือ “แพรวเยื่อไม้” ที่มีการรูปแบบการเทศน์มหาชาติแบบประเพณีโบราณมาเป็นการเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์ซึ่งทำให้ได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันเริ่มมีการใช้การสื่อสารมวลชนเข้ามาช่วยการเผยแผ่มากยิ่งขึ้น เช่น การใช้สื่อวิทยุกระจายเสียง นิตยสาร วารสารและหนังสือ เป็นต้น เช่นเดียวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพินเอกปิ่น มุทุกันต์ที่เริ่มใช้สื่อสารมวลชนเช่นวิทยุกระจายเสียงเข้ามาช่วย ขณะเดียวกันก็มีการปรับปรุงรูปแบบใหม่ของการเผยแผ่พุทธธรรม เช่น รูปแบบการบรรยาย การปาฐกถา อภิปราย และการปราศรัย เป็นต้น

ความหลากหลายทั้งด้านรูปแบบ เนื้อหา และการนำเสนอดังกล่าวถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันและได้รับการยอมรับเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นในงานเผยแผ่ของพระธรรมกิตติวงศ์ ซึ่งเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต เพียบพร้อมด้วยความรู้ และปฏิภาณ ซึ่งมีลูกศิษย์ลูกหามากมายและมีผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างหลากหลายไม่ว่าจะเป็นการแสดงธรรมเทศนา การเขียนหนังสือ ตำรา รายการวิทยุ และโทรทัศน์ต่าง ๆ เช่นเดียวกับพระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่ใช้แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกช่องทางไม่ว่าจะเป็นการแสดงธรรมเทศนาในรายการต่าง ๆ ทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือ รวมถึงสื่ออื่นๆ ขณะเดียวกันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพในปัจจุบันยังได้รับการสนับสนุนจากสื่อมวลชนต่าง ๆ อีกด้วยโดยเฉพาะสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

พระราชวรมุนี (ประยูร ธิปัตโต) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า”^{๒๐} สรุปความเกี่ยวกับเทคนิคการสอนของนักเผยแผ่ได้ว่า สิ่งที่ควรทำความเข้าใจอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ ลักษณะงานสอนซึ่งแตกต่างกันตามประเภทวิชา อาจแยกได้เป็น ๒ ประเภท คือวิชาประเภทชี้แจงข้อเท็จจริง เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เป็นต้น การสอนวิชาประเภทนี้ หลักสำคัญอยู่ที่ทำให้เกิดความเข้าใจในข้อเท็จจริง การสอนจึงมุ่งเพียงหาวิธีการให้ผู้เรียนเข้าใจตามที่สอนให้เกิดพาสัจจะจะเป็นส่วนใหญ่ ส่วนวิชาอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณค่าในทางความประพฤติ โดยเฉพาะวิชาศีลธรรม และวิชาจริยธรรมทั่วไป การสอนที่จะได้ผลดี นอกจากให้เกิดความเข้าใจแล้ว จะต้องให้เกิดความรู้สึกมองเห็นคุณค่าความสำคัญ

^{๒๐} พระราชวรมุนี (ประยูร ธิปัตโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑), หน้า ๖ - ๒๖.

จนมีความเลื่อมใสศรัทธาที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติด้วย สำหรับวิชาประเภทนี้ ผลสำเร็จอย่างหลังเป็นสิ่งสำคัญมาก และมักทำได้ยากกว่าผลสำเร็จอย่างแรก เพราะต้องการคุณสมบัติขององค์ประกอบในการสอนทุกส่วน นับตั้งแต่คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สอนไปทีเดียว ยิ่งในงานประดิษฐ์พระพุทธรูปศาสนาที่จะให้คนจำนวนมากยอมรับด้วยแล้วก็ยังเป็นเรื่องสำคัญมาก ฉะนั้น การพิจารณาเทคนิคและวิธีการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาของพระพุทธเจ้า จึงเริ่มตั้งแต่คุณสมบัติของผู้สอน

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ) ได้กล่าวถึงวิธีการเผยแพร่ครั้งพุทธกาลไว้ในหนังสือ “พุทธวิธีเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนา”^{๒๑} สรุปความได้ว่า วิธีการเผยแพร่พระพุทธรูปในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแพร่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีตประเพณีในแต่ละท้องถิ่น ที่มีความแตกต่างกันมากมาย ไม่ว่าจะทรงใช้วิธีไหนก็ตาม เช่น ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคล รोजงหะหรือโอกาส เป็นต้น ก็มักจะประสบผลสำเร็จเสมอ นั้นเพราะความสำเร็จเช่นว่านี้ ไม่ใช่เป็นเหตุผลเฉพาะยุคสมัยเท่านั้น แต่อย่างค้ำยบารมีธรรมที่ทรงสร้างมาเพื่อทำหน้าที่ของพระศาสดา โดยเฉพาะตามที่ท่านแสดงไว้ในที่ต่าง ๆ ความว่า พระผู้เป็นที่พึ่งของโลก ทรงบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย พระองค์ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว เอกบุคคลเมื่อบังเกิดขึ้นในโลก ย่อมบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่คนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ต่อชาวโลก เอกบุคคลนั้นคือพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสมชาย ฐานวุฑโฒ ได้เขียนเรื่องการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาว่า “ความหมายของการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนา”^{๒๒} สามารถพิจารณาได้จากกลุ่มเป้าหมายได้ คือผู้ฟังหรือผู้รับสารได้ ๒ ประเภท ดังนี้ คือการเผยแพร่แก่พุทธศาสนิกชน และการเผยแพร่แก่คนทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือพระพุทธรูปศาสนา ในด้านพุทธศาสนิกชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากขึ้น จนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต รักการปฏิบัติธรรม และตระหนักในคุณค่าในทางพระพุทธรูปศาสนา จนกระทั่งช่วยกันเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาให้กว้างขวางออกไป ส่วนด้านบุคคลทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือพระพุทธรูปศาสนา นั้น ก็ให้มีความสนใจ ในแนวความคิดพื้นฐาน หรือหลักธรรมเบื้องต้นของทางพระพุทธรูปศาสนา สร้างทัศนคติที่ดีต่อศาสนาพุทธ จนเกิดความสนใจศึกษาและทดลองปฏิบัติธรรมตามคำสอนทางพระพุทธรูปศาสนา เช่นลองฝึกสมาธิจนกระทั่งเห็นผล เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุดแล้วหันมานับถือศาสนาพุทธ เป็นชาวพุทธโดยสมบูรณ์”

วศิน อินทสระ และไชย ณ พล ได้กล่าวถึงนักเผยแผ่ที่ดีทำให้ช่วยประกาศพระพุทธรูปศาสนาไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังกล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “พระพุทธรูปศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์และกลยุทธ์การประกาศธรรมสู่โลกกว้าง”^{๒๓} สรุปความได้ว่ามีจำนวนพระนักเผยแผ่ทั่วประเทศ ๓,๐๒๕ รูป จากจำนวนสถิติของพระสงฆ์พบว่า มีจำนวนพระสงฆ์คิดเป็นอัตราส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรไทยที่

^{๒๑} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), **พุทธวิธีเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕.

^{๒๒} พระสมชาย ฐานวุฑโฒ, **พุทธวิธีปฏิบัติ ? ตอน อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนา:วิถีทางที่ไม่ควรมองข้าม**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๕.

^{๒๓} วศิน อินทสระ และไชย ณ พล, **พระพุทธรูปศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์และกลยุทธ์การประกาศธรรมสู่โลกกว้าง**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันธรรมาธิปไตย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๔.

นับถือพระพุทธศาสนาคือมีเพียง ๑:๑๖๐ รูป/คน และเมื่อพิจารณาสัดส่วนของพระสงฆ์ผู้ซึ่งเป็นนักเผยแผ่พุทธธรรมมีเพียง ๑ : ๑๐๐ รูปเท่านั้น จึงถือว่าสัดส่วนหรืออัตราส่วนของพระนักเผยแผ่พุทธธรรมหรือพระสงฆ์ที่มีบทบาทเผยแผ่พุทธธรรมอย่างชัดเจนนั้นมีจำนวนน้อยมาก ผลจากการสำรวจดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า พระสงฆ์ผู้มีบทบาทด้านการเผยแผ่พุทธธรรม แม้จะมีเพียงไม่กี่รูป แต่ก็เป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะเป็นพระสงฆ์ผู้ดำเนินจริยาวัตรตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ซึ่งเผยแผ่พุทธธรรมตามพระธรรมวินัยฉะนั้น พระสงฆ์ผู้ทำการเผยแผ่พุทธธรรมจึงมีความเสียสละ ทุ่มเท มีใจรัก มุ่งมั่นและเพียรพยายาม พระธรรมกถึกผู้เผยแผ่พุทธธรรมต้องมีความเข้าใจพุทธธรรมอย่างแจ่มแจ้งเสียก่อนแล้วจึงเผยแผ่ออกไป มีจิตเมตตา ทำงานด้วยความเสียสละปรารถนาประโยชน์สุขแก่ผู้รับจริง ๆ ธรรมะที่แสดงจึงจะบริสุทธิ์ไม่เคลือบแฝง ต้องเป็นผู้ที่ซื่อสัตย์ตรงต่อตัวเอง ต่อพระพุทธศาสนาดีความธรรมะให้แตก คั่นคว้าวิจยธรรมะเหมือนคั่นยามารักษาโรคจริง ๆ ทั้งสำหรับตนเองและผู้อื่น

วีระ อรรถมงคล ได้กล่าวถึงความสำคัญของการประชาสัมพันธ์ไว้ในหนังสือเรื่อง “หลักการประชาสัมพันธ์”^{๒๔} สรุปความได้ว่า การประชาสัมพันธ์มีความสำคัญมากต่อการดำเนินงานของหน่วยงาน องค์กร สถาบัน บริษัท ห้างร้าน มูลนิธิ และสมาคมต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการประชาสัมพันธ์กัน (Interaction) ซึ่งอาจต้องกระทบต่อสังคม และในขณะเดียวกันทัศนคติและพฤติกรรมของสังคมก็อาจส่งผลกระทบต่อการทำงานของหน่วยงาน องค์กร สถาบัน ฯลฯ เหล่านั้น ดังนั้น การสร้างสัมพันธ์ที่ดีของหน่วยงานกับสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง เป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้ระบบต่าง ๆ ของสังคมดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ในทางตรงข้าม หากระบบสังคมขาดการร่วมมือร่วมใจที่ดีกัน ความเจริญก้าวหน้าและการพัฒนาย่อมเกิดขึ้นได้ยาก

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธมฺมธโร) ได้กล่าวถึงความเป็นนักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีเทคนิคในการแสดงธรรมะ ดังเขียนไว้ในหนังสือ “สากลศาสนา”^{๒๕} สรุปความได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปัจจุบัน การสื่อสารมีความก้าวหน้าและสังคมมีความซับซ้อนและมีขนาดใหญ่มากขึ้น สังคมยุคก่อนเก่าถูกเชื่อมโยงด้วยระบบการสื่อสารหลายรูปแบบการสื่อสารเป็นกระบวนการ (Process) ที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งในด้านการดำเนินชีวิต สังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา จนอาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารเป็นฟันเฟืองของเครื่องจักรกลแห่งสังคม ทำให้สังคมดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้ง ดังนั้นพระสงฆ์ต้องมีวิธีการและเทคนิคการสื่อสารที่เหมาะสม อีกทั้งต้องเป็นกัลยาณมิตรมีความรู้พอเพียง เสียดั่งกังวาน ปฏิภาณว่องไว จิตใจสะอาด มารยาทเรียบร้อย เป็นผู้ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยแล้วนำมาสั่งสอนแก่ประชาชน แม้ผู้ได้สดับฟังทราบเนื้อความและปฏิบัติตามก็ได้บรรลุประโยชน์สุขสมแก่ความปฏิบัติโดยยึดถือเหล่าพระอริยสาวกผู้เผยแผ่หลักคำสอนเป็นแบบอย่างที่ดีดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

สิทธิ บุตรอินทร์ ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์นักเผยแผ่ไว้ในหนังสือ “พระพุทธศาสนา”^{๒๖} สรุปความได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยอาศัยคุณสมบัติความบริสุทธิ์ ความเสียสละ และความมีสติปัญญา แนะนำสั่งสอนประชาชนให้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบในการ

^{๒๔} วีระ อรรถมงคล, **หลักการประชาสัมพันธ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุตจิตออฟเซต, ๒๕๓๘), หน้า ๒๘.

^{๒๕} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธมฺมธโร), **สากลศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๑๓, ๑๖๒.

^{๒๖} สิทธิ บุตรอินทร์, **พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๓๑.

ดำรงชีวิตมาโดยตลอด ส่วนในด้านสังคมก็ได้แนะนำ สั่งสอน และสร้างจิตสำนึก นำทางสู่ความหลุดพ้น จากความทุกข์ทั้งทางกาย และจิตใจ สั่งสอนให้มนุษย์มั่นใจในศักยภาพของมนุษย์ว่าเป็นผู้ฝึกฝนให้พัฒนา มีวิสัยแห่งการพัฒนาไปอย่างสูงสุด โดยอาศัยการศึกษาอบรม

แสง จันทรงาม ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่ดีไว้ในหนังสือ “วิธีสอนของ พระพุทธเจ้า”^{๒๗} สรุปความได้ว่า นักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีองค์ประกอบต่าง ๆ คือ มีความกรุณาเป็นพื้นฐาน ของจิต ไม่ถือตัวหยิ่งยโส มีความอดทน ใจเย็น มีความยุติธรรม ไม่เห็นแก่หน้า มีความรอบคอบ มีความ ประพฤติหน้าเคารพบูชา และรู้จักภูมิสติปัญญาของผู้ฟัง นอกจากนั้น พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่โดยตรงใน การเยียวยาทางจิตใจ คือเป็นที่พึ่งบวร สอนธรรม นำปฏิบัติ พัฒนา ปรัชชากิจ แต่ปัญหาติดอยู่ที่ว่า พระสงฆ์ขาดความเข้าใจในวิธีการสอน

เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้เขียนเกี่ยวกับวิธีสอนธรรมะของพระพุทธเจ้าไว้ในหนังสือ “พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก”^{๒๘} สรุปความได้ว่า แบบสากัจฉาหรือสนทนา เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อย ที่สุด เพราะผู้ฟังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้การเรียนการสอนมีความสนุกสนานไม่รู้สีกว่าตนกำลัง เรียน หรือกำลังถูกสอน แต่กำลังรู้สึกว่าการสนทนาปราศรัยกับพระพุทธเจ้าอย่างสนุกสนาน ในการ สนทนานั้น พระองค์ทรงทำหน้าที่นำสนทนา คือทำหน้าที่ในการโยนคำถามให้ขบคิดแล้วต้อนเข้าสู่สรุป อันเป็นประเด็นที่ต้องการ

อาทร สองรักษ์ ได้ศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายนักบริหารงานช่างองค์การบริหารส่วน ตำบลในเขตพื้นที่อำเภอสิเกาและอำเภอวังพิเศษ จังหวัดตรัง^{๒๙} พบว่า ความสำเร็จของเครือข่ายจะต้อง ประกอบด้วย ความเข้าใจ โดยการสร้างความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างมวลสมาชิกถึงวัตถุประสงค์ตนเอง เป็นอยู่นั้น ว่ามีบทบาทอย่างไร เป็นบทบาทหลักหรือบทบาทสนับสนุน และที่สำคัญผู้ที่เป็นสมาชิกต้อง เข้ามาด้วยความสมัครใจและมีความจริงใจในการทำงานร่วมกันโดยเห็นประโยชน์ร่วมตามที่เครือข่าย กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ การจัดการเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญของความสำเร็จขององค์กรและสำหรับการ จัดการเครือข่ายที่มีพื้นฐานสมาชิกหลากหลายมารวมกันโดยอิสระโดยไม่ถือการสั่งการเป็นกลไกหลักนั้น การจัดการยิ่งจะมีความสำคัญยิ่งขึ้นไปอีก ความยืดหยุ่นในการจัดการให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการจัดการเครือข่าย และการสื่อสารโดยการสื่อสารคือตัวกลางที่จะทำให้ เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงติดต่อกันได้โดยเป็นที่ราบกันเป็นอย่างดี การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพไม่ควร เป็นแนวทางเดียวกัน เพราะจะเหมือนลักษณะของการสั่งการ การมีสื่อที่มีประสิทธิภาพในเครือข่ายจะต้อง มีลักษณะที่หลากหลายช่องทางเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกกันเองได้โดยอิสระ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารให้มากที่สุด ส่วนแนวทางการสร้างเครือข่ายพบว่า ต้องเป็นรูปแบบสังคมที่เปิด โอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลาย ๆ องค์กรที่ทำงานในลักษณะที่คล้ายคลึง กันหรือทำงานอย่างเดียวกัน มีความต้องการร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่เป็นประเด็นปัญหาาร่วมกันหรือเป็น

^{๒๗} แสง จันทรงาม, วิธีสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : กมลการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๔ - ๓๐.

^{๒๘} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔.

^{๒๙} อาทร สองรักษ์, แนวทางการสร้างเครือข่ายนักบริหารงานช่างองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตพื้นที่อำเภอสิเกาและอำเภอวังพิเศษ จังหวัดตรัง, (วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

ขีดจำกัดโดยเข้าร่วมมือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นกระบวนการที่ประสานกลุ่มหรือบุคคลเอาไว้อะไรที่ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์กันอาจเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกัน และที่สำคัญคือเมื่อเกิดเครือข่ายขึ้นแล้วสามารถที่จะสร้างประโยชน์ให้กับการทำงานร่วมกัน คือช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ประสบการณ์ เครื่องมือ การให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการ การแบ่งปันทักษะ และประสบการณ์ให้แก่กัน เป็นการเสริมความสมบูรณ์ให้กับสมาชิกในเครือข่ายทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือองค์กร ช่วยลดการทำงาน และการใช้ทรัพยากรที่ซ้ำซ้อน ทำให้การพัฒนาสามารถดำเนินไปได้ก้าวหน้า รวดเร็วและส่งผลต่อสังคมในวงกว้างยิ่งขึ้น

จากแนวคิดทฤษฎีและการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา ทำให้เห็นแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของบุคคล องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ คือการได้นำหลักพุทธศาสนาเชิงรุกในด้าน การเผยแผ่โดยให้บุกไปทำงานทุกหนทุกแห่งเท่าที่โอกาสเปิดให้โดยใช้กระแสธรรมหรือธรรมโมบายเพื่อทำลายกำแพงแห่งท่าทีหรือการเผยแผ่แบบตั้งรับ ซึ่งเป็นการปรับท่าทีใหม่ในการเผยแผ่โดยใช้แนวคิดพุทธก้าวหน้าพระก้าวหน้าเป็นเครื่องมือพัฒนา การที่พระสงฆ์ได้พยายามคิดทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนาเชิงรุก เพราะจะทำให้พุทธศาสนามีพลังในการขับเคลื่อนสู่สังคมในระดับกว้างต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การไปจับยุทธศาสตร์การขจัดทุกข์ เพราะยุทธศาสตร์นี้จะนำไปสู่ปัญญา ซึ่งต่างจากยุทธศาสตร์สร้างความสุขซึ่งจะนำไปสู่ความโลภและการแย่งชิงการทอดทิ้งกัน

จะเห็นได้ว่า พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถสรุปได้ว่า วิธีการเผยแผ่ธรรมะเชิงรุกในสมัยพุทธกาลต้องประกอบด้วยนักเผยแผ่คือพระสงฆ์ ซึ่งมีคุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่ดี มีลีลาการสอนและหลักคำสอนเป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้นที่ดึงดูดผู้ฟัง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าตั้งแต่เริ่มประกาศพระศาสนาใช้วิธีเผยแผ่แบบเชิงรุก คือการเสด็จเข้าไปหาผู้นำทางศาสนา การเมืองและทางเศรษฐกิจ การเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา การเยี่ยมเยียนตามบ้านเรือนต่าง ๆ การบริการชุมชน ให้คำแนะนำ การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การปรับพระองค์ให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น จึงทำให้การเผยแผ่ประสบความสำเร็จในยุคสมัยของพระองค์ อย่างไรก็ตาม นอกจากวิธีการ องค์ธรรม และความรู้ความสามารถในการแสดงธรรมของพระสงฆ์แล้วสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นควบคู่และขยายตัวไปพร้อมกันกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้พระพุทธศาสนาดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคงท่ามกลางลัทธิศาสนาอื่น ๆ อาจกล่าวได้ว่า เกิดขึ้นจากการสร้างเครือข่ายร่วมกันของพุทธศาสนิกทุกหมู่เหล่า โดยมีจุดร่วมกันคือการประพฤติปฏิบัติในหลักธรรมอย่างเข้มข้นและช่วยกันเผยแผ่ธรรมผ่านเครือข่ายองค์ต่าง ๆ หากมองย้อนดูในสมัยพุทธกาล จะเห็นได้ว่าการสร้างเครือข่ายคือการสร้างความเชื่อมโยงภาคส่วนหรือวรรณต่าง ๆ เข้าด้วยกันโดยอาศัยหลักพระธรรมวินัยเป็นเครื่องร้อยรัดแล้ว กระจายไปตามเครือข่ายวรรณของตน โดยใช้หลักธรรมคำสอนและทางปฏิบัติเป็นสิ่งเชื่อมโยงทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ได้อย่างรวดเร็วในชนชั้นวรรณต่าง ๆ ของสังคม กษัตริย์สู่กษัตริย์ พราหมณ์สู่พราหมณ์ แพศย์สู่แพศย์ เป็นต้น จึงทำให้รูปแบบเครือข่ายที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาลเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ขณะเดียวกัน ก็มีอิทธิพลต่อการขยายตัวการเผยแผ่พระพุทธศาสนามาจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นรูปแบบหนึ่งที่มีความจริงจัง และต้องถอดบทเรียนการสร้างเครือข่ายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องกระบวนการสร้างเครือข่ายเพื่อประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๔.๕.๒ หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่าย

การศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่าย ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

เกษม นครเขตต์ กล่าวไว้ในเอกสารวิชาการเรื่องแนวคิดและทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม^{๓๐} (Social Network Theory) ว่า การสร้างเครือข่ายสามารถทำได้หลายวิธี ภายใต้แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น อย่างไรก็ตาม ผู้ปฏิบัติการเพื่อสร้างและพัฒนาเครือข่าย ควรมีความรู้ความเข้าใจเป็นพื้นฐานว่า แท้จริง เครือข่ายคือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือขยายไปถึงระหว่างรัฐ ชาติ โดยมีการสื่อสารและสาระที่นำเข้าสู่กระบวนการสื่อสาร เป็นเครื่องมือในการสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ (รวมทั้งอาจทำลายความสัมพันธ์ได้ด้วย) การเกิดของเครือข่ายไม่ใช่เรียกผู้คนมาร่วมประชุมในเวทีที่เป็นทางการ แต่เกิดจากการที่บุคคลหรือกลุ่ม/องค์กร ได้มีโอกาสติดต่อสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเพื่อการสนับสนุนให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายที่บุคคล กลุ่ม และองค์กร กำหนดไว้ ข้อพิจารณาที่สำคัญประการหนึ่ง คือการเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง ไม่จำเป็นต้องเกาะเกี่ยวกันอย่างเหนียวแน่นเสมอไป การมีความสัมพันธ์แบบหลวม ๆ แต่สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ ก็สามารถช่วยให้การทำงานของเครือข่ายได้ดี

ฉัตรชัย สิงห์โต ได้ศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเสพติดในพื้นที่ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง^{๓๑} พบว่า รูปแบบเครือข่ายที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาเสพติดในดังกล่าวนี้มี ๓ รูปแบบด้วยกัน ได้แก่

๑. รูปแบบเครือข่ายเชิงพื้นที่ มีลักษณะเป็นการรวมตัวของกลุ่มองค์กรเครือข่ายที่อาศัยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป้าหมายนำทางและเป็นแบบบูรณาการที่ไม่แยกส่วนต่าง ๆ ออกจากกันโดยยึดเอาพื้นที่เป็นที่ตั้งแห่งความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย

๒. รูปแบบเครือข่ายเชิงประเด็น มีลักษณะของประเด็นกิจกรรมที่เกิดจากประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นที่ต้องการแก้ไขแล้วหาแนวทางร่วมและพัฒนาเครือข่ายขึ้นมาการทำงานในเชิงกิจกรรมมีการวางแผนร่วมกัน มีการดำเนินกิจกรรมโดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมและนำไปสู่ความไว้วางใจในการทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกันในที่สุด

๓. เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ มีลักษณะเกิดขึ้นจากการอาศัยภารกิจและการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ โดยกลุ่มผลประโยชน์ อาจให้มีการสนับสนุนจัดตั้งเครือข่ายหรือเข้าไปเสริมสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และมีกระบวนการพัฒนาที่สอดคล้องกับภารกิจและเป้าหมายของหน่วยงานของแต่ละเครือข่ายที่ตนเองมีความชำนาญ

ขั้นตอนในการสร้างเครือข่ายนั้น จากผลการศึกษาดังกล่าวพบว่า การสร้างเครือข่ายมีขั้นตอนวิธีการสร้างเครือข่ายดังนี้

^{๓๐} เกשמ นครเขตต์, แปลเรียบเรียง, เอกสารวิชาการแนวคิดและทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม (Social Network Theory), โครงการสร้างพันธมิตรการสร้างสุขภาพ สำนักงานโครงการสร้างพันธมิตรการสร้างสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, ม.ป.ป.

^{๓๑} ฉัตรชัย สิงห์โต, รูปแบบการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเสพติดในพื้นที่ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕.

๑. ร่วมรับรู้ปัญหาาร่วมกัน คือให้สมาชิกทุกเครือข่าย ทุกองค์กร ทุกคนร่วมรับรู้ประเด็นร่วมกันว่ากิจกรรมหรือประเด็นที่เครือข่ายต้องการแก้หรือขับเคลื่อนนั้นมีลักษณะอย่างไร และต้องการกระบวนการในการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายอย่างไร เป็นต้น

๒. ร่วมกันวางแผนโดยมีกิจกรรม เป็นจุดร่วมกันเพื่อให้ทุกเครือข่ายมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและนำเสนอกระบวนการของเครือข่ายตนเองตามความชำนาญในเรื่องนั้น

๓. รวมปฏิบัติโดยเป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวางแผนกิจกรรมและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตั้งกล่าวข้างต้นแล้ว เครือข่ายต้องร่วมกันปฏิบัติการตามกิจกรรมและโครงการที่เป็นเป้าประสงค์ร่วมกันให้สำเร็จภายใต้ความกดดันและความชำนาญของเครือข่ายนั้น

๔. ร่วมรับผลประโยชน์ เป็นขั้นตอนหนึ่งของการมีส่วนร่วมโดยเมื่อได้ดำเนินการกิจกรรมโครงการต่าง ๆ แล้วไม่ว่าของโครงการนั้นจะสำเร็จลุล่วงด้วยดี หรือไม่สำเร็จลุล่วงทั้งหมดตามเป้าหมายหรือเป้าประสงค์ก็ตามเครือข่ายต้องร่วมกันรับชอบ และรับผิดชอบซึ่งถือเป็นการร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างเครือข่าย

๕. ร่วมประเมินและติดตาม การประเมินและติดตามเป็นกระบวนการระหว่างการดำเนินกิจกรรมและหลังจากการดำเนินกิจกรรมที่ทุกคน ทุกองค์กรในเครือข่ายต้องร่วมมือในการติดตามประเมินผลว่ามีปัญหาหรือไม่อย่างไร

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าทุกขั้นตอนของการสร้างเครือข่ายตั้งแต่การก่อรูปร่างเป็นเครือข่ายในรูปแบบต่าง รวมทั้งขั้นตอนในการสร้างเครือข่ายต่างๆ ล้วนอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกองค์ภายในเครือข่ายนั้นเข้ามามีส่วนร่วมด้วย จึงจะทำให้เครือข่ายนั้นมีประสิทธิภาพ มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

ปิยฉัตร วงศาโรจน์ ได้ศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายการฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กพิการโดยชุมชน^{๓๒} โดยเป็นการศึกษาความคิดเห็นต่อการรับรู้กิจกรรมการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย โดยมีประเด็นสำคัญประกอบด้วย การศึกษาปัญหา การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดวัตถุประสงค์ การหาสมาชิก การสร้างแกนนำเพื่อเผยแพร่วัตถุประสงค์ของการตั้งเครือข่าย และการแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิก ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ผู้คนส่วนใหญ่ (ประชากร) รับรู้ถึงรูปแบบกิจกรรมการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายและมีความตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย นอกจากประชากรส่วนใหญ่ที่ศึกษายังเห็นด้วยว่าแนวทางการสร้างเครือข่ายควรประกอบไปด้วยประเด็นที่สำคัญ ๆ ดังนี้ คือ การตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย (เห็นความสำคัญ) มีการสร้างพันธมิตรร่วมกัน มีการพัฒนาความสัมพันธ์ที่สัมพันธ์กับการศึกษาปัญหา มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีการหาสมาชิก การสร้างแกนนำ เพื่อเผยแพร่วัตถุประสงค์การตั้งเครือข่ายและที่สำคัญมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิก

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสร้างเครือข่ายต่าง ๆ จะพบว่า แนวทางและรูปแบบการสร้างเครือข่าย มีลักษณะที่ประกอบด้วย

^{๓๒} ปิยฉัตร วงศาโรจน์, การศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายการฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กพิการโดยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐.

๑. กระบวนการตกผลึกปัญหาร่วมกัน กล่าวคือมีการรับรู้ปัญหาร่วมกันว่ามีความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย (Realization) ร่วมกันเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมหรือโครงการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อแก้หรือสร้างเสริมกิจกรรมที่เครือข่ายมีการดำเนินการอยู่แล้วหรือกำลังดำเนินการอยู่

๒. มีกระบวนการในการสร้างความร่วมมือร่วมกันโดยการติดต่อกับองค์กรที่เป็นสมาชิกเพื่อตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาที่ร่วมกัน

๓. มีกระบวนการในการสร้างพันธมิตรร่วมกัน กล่าวคือมีข้อตกลงที่จะมีกระบวนการในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ

๔. มีกระบวนการในการเฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุข กล่าวคือ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและกันสามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันได้ และที่สำคัญ คือ

๕. มีกระบวนการในการทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงรับการรับผลประโยชน์ร่วมกัน

รูปแบบของเครือข่ายนั้นโดยสรุปแล้วมี ๓ รูปแบบ กล่าวคือ รูปแบบเครือข่ายเชิงพื้นที่ รูปแบบเครือข่ายเชิงประเด็น และรูปแบบเครือข่ายตามโครงสร้างหน้าที่

ลูอิส และคณะ (Lewis) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ Management : Challenges for tomorrow's leader^{๓๓} ถึงชนิดของเครือข่ายกว้าง ๆ ดังนี้

๑. เครือข่ายภายใน (Internal network) เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นภายในองค์กรเพื่อป้องกันการใช้ทรัพยากรภายนอกหน่วยงาน ลักษณะโครงสร้างเครือข่ายภายใน คือ การให้แต่ละหน่วยงานมีความเป็นอิสระในการผลิตงานตามความสามารถเฉพาะของหน่วยงานนั้น ๆ แต่ไม่มีความซ้ำซ้อนในการผลิต และมีหน่วยงานกลางขององค์กรเป็นผู้ประสานระหว่างหน่วยงาน

๒. เครือข่ายยั่งยืน (Stable network) เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นภายในองค์กร แต่บางส่วนมีการติดต่อกับหน่วยงานภายนอกเพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดของงาน โดยที่หน่วยงานกลางเป็นผู้ทำสัญญาในการใช้ทรัพยากรร่วมกับหน่วยงานภายนอก

๓. เครือข่ายพลวัต (Dynamic network) เป็นเครือข่ายที่มีลักษณะแตกต่างจากเครือข่ายภายใน และเครือข่ายยั่งยืน โดยเครือข่ายชนิดนี้เน้นการประสานกับหน่วยงานภายนอก แต่องค์กรยังมีหน่วยงานแกนกลางที่เป็นหน่วยงานหลัก แต่ทรัพยากรอื่น ๆ ใช้ของหน่วยงานภายนอก

จากชนิดของเครือข่ายที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าเครือข่ายแต่ละชนิดมีหลักการพื้นฐานเดียวกัน คือ การใช้ทรัพยากรที่องค์กรมีอยู่อย่างคุ้มค่า และพยายามประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการผลิต การประสานเครือข่ายกับองค์กรภายนอกขึ้นอยู่กับความสามารถในการผลิตขององค์กร การสร้างเครือข่ายต้องคำนึงถึงเสมอว่า “เครือข่าย” เป็นกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ การนำเครือข่ายต้องมีการเรียนรู้ (learn) การลงทุน (invest) การฟูมฟักบำรุง (nurture) และการรักษาสัมพันธภาพ (keep relationship) ซึ่งรวมกันเป็นคำว่า LINK ซึ่งหมายถึงการเชื่อมโยงนั่นเอง

---

^{๓๓} Lewis, P.S., Goodman, S.H., & Fandt, P.M.. Management : Challenges for tomorrow's leader, (4 th Edition). Ohio: South-Western, 2004), P. 292.

สตาร์เคย์ (Starkey) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ *Networking for development*^{๓๔} โดยเสนอแนวทางในการสร้างเครือข่ายดังนี้

๑. สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการสร้างเครือข่าย โดยเชิญองค์กรและผู้มีส่วนได้เสียมาร่วมประชุมโดยหารือเกี่ยวกับเป้าประสงค์หรือผลประโยชน์ร่วมที่จะเกิดจากการทำงานร่วมกัน
๒. กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่าย ทิศทาง และกิจกรรมหลักให้ชัดเจนโดยให้สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดด้วย เพื่อป้องกันการผูกขาดของกลุ่มคนบางกลุ่ม และควรมีการทบทวนเป็นระยะๆ เพื่อปรับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และความต้องการของสมาชิก
๓. จัดตั้งกลุ่มแกนของเครือข่ายเพื่อทำหน้าที่ประสานงานและจัดการ และกลุ่มแกนเครือข่ายต้องดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายให้บังเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ต้องมีการหมุนเวียนเปลี่ยนกลุ่มผู้นำเครือข่ายเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิก และป้องกันการผูกขาดอำนาจ
๔. สร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของให้แก่สมาชิก ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การเลือกกิจกรรมและวิธีการทำงานของเครือข่ายในลักษณะประชาธิปไตย
๕. ส่งเสริมในเรื่องการบริหารและจัดการทรัพยากรของเครือข่ายเพื่อประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนและความสามารถในการพึ่งตนเอง
๖. สนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย เพื่อเสริมให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งมีได้ทั้งทางแนวนราบ คือในระดับองค์กรเดียวกัน และแนวตั้งหรือในต่างระดับกัน การเชื่อมเครือข่ายทำได้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการด้วยการมีกิจกรรมร่วมกัน หรือเป็นตัวแทนร่วมกันในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง
๗. มีการติดตามและประเมินผลกิจกรรมสม่ำเสมอ โดยดูความสอดคล้องของแผนการทำงานกับวัตถุประสงค์ความก้าวหน้าและความสำเร็จของเครือข่ายในแต่ละระยะ ทั้งนี้ควรให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดวิธีและเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพของกิจกรรมเครือข่ายและร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการติดตามและประเมินผล
๘. มีการจัดอบรมเพื่อฟื้นฟูความรู้ด้านการจัดการเครือข่ายให้กับองค์กรแกน และผู้นำเครือข่ายสม่ำเสมอ

อรรถพ พงษ์วาท ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “เครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาครู : ภารกิจของคนในชาติ”^{๓๕} สรุปใจความได้ว่า เครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม เพื่อการปฏิบัติภารกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน โดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติภารกิจหลักของตนอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตนเอง การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นการรวมตัวแบบหลวม ๆ สรุปได้ว่าการสร้างเครือข่ายหมายถึงการสร้างความสำเร็จ การประสานงานของบุคคล กลุ่มหรือองค์กรหลายองค์กรที่ต่างก็มีเป้าหมาย วิธีการทำงานและมี

^{๓๔} Starkey, P. *Networking for development*. (London: The international forum for rural transport and development, 1997), P. 18.

^{๓๕} อรรถพ พงษ์วาท, *เครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาครู : ภารกิจของคนในชาติ*, (กรุงเทพฯ มหานคร : สำนักงานโครงการพิเศษเพื่อการปฏิรูปการฝึกหัดครูพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา (สปค.), ๒๕๓๔), หน้า ๓.

กลุ่มเป้าหมายของตัวเอง ทรัพยากรของตนเองเพื่อปฏิบัติการกิจใดภารกิจหนึ่งร่วมกัน โดยที่ต่างฝ่ายต่างก็ ยังปฏิบัติการกิจของตน

โดยสรุปจากงานวิจัย จะเห็นได้ว่าโดยทั่วไปแล้ว หากมีการสร้างเครือข่ายไม่ว่าด้านใด ๆ และระดับใด ๆ ก็ตามผู้นำองค์กรต่าง ๆ ล้วนมีความเข้าใจในการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันในระดับหนึ่งอยู่แล้ว ขาดแต่เพียงประเด็นรายละเอียดเท่านั้นเองซึ่งเมื่อมีการจัดตั้งเครือข่ายแล้วจะต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ เป็นประเด็น ๆ ไป ซึ่งจะทำให้การทำงานเครือข่ายมีจุดร่วมแห่งการเริ่มต้นและมีแนวโน้มที่ยั่งยืนต่อไป

จากแนวทางและรูปแบบการสร้างเครือข่ายต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าหากมองในแง่มุมมองของการสร้างเครือข่ายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่นั้นในยุคคลุทกาลเป็นต้นมาอาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะของการเป็นเครือข่ายโดยธรรมชาติอยู่แล้วในลักษณะหนึ่งซึ่งยังไม่มีกรอบทฤษฎีและนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ซึ่งในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการและแนวทางการสร้างเครือข่ายในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อประยุกต์ใช้ในการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก

๔.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๔.๖.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เนื่องจากเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและมีการร่วมมือ (Participation and collaboration) ใช้การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำงานเป็นกลุ่มของผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ โดยใช้การวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical function) อันนำไปสู่การวิเคราะห์ SWOT ในเรื่องการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กร ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่สมเหตุสมผล เพื่อปรับแผนการปฏิบัติการ ใช้วงจรการปฏิบัติการ (The action research spiral) การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Acting) การสังเกต (Observing) และการสะท้อนการปฏิบัติการ (Reflecting) ตลอดจนการปรับปรุงผล (Re-planning) เพื่อผลการปฏิบัติงานให้เป็นที่พึงพอใจ ผู้วิจัยได้วางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกระบวนการวิจัย ดังนี้

ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารเกี่ยวข้องกับบทบาทและภารกิจการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น สรรวจสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นประกอบการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และประเมินสถานการณ์ขององค์กร (SWOT Analysis) แล้วจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ซึ่งจะได้รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัย เมื่อดำเนินการตามแผนแล้ว ประเมินความคิดเห็นของผู้ใช้บริการเครือข่ายเพื่อการปรับปรุงต่อไป

๔.๖.๒ ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

๔.๖.๒.๑ ข้อมูลประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แยกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่มที่จะมีส่วนวางแผนพัฒนารูปแบบ ได้แก่

ผู้บริหาร จำนวน ๒๒ รูป/คน

คณาจารย์ จำนวน ๖๓ รูป/คน

เจ้าหน้าที่ จำนวน ๑๒๕ รูป/คน

๒. กลุ่มภาคีเครือข่าย/ผู้ใช้บริการเครือข่าย ซึ่งเป็นนิสิตซึ่งเกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและประชาชนโดยรอบมหาวิทยาลัย และผู้มาปฏิบัติธรรม ศีกษาธรรม และมีส่วนร่วมในการพัฒนามหาวิทยาลัย จำนวน ๑,๙๕๐ รูป/คน

๔.๖.๒.๒ ข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง

ก. ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

ในการกำหนดขนาดตัวอย่างได้แยกออกเป็น ๒ กลุ่มดังนี้

๑. กลุ่มที่จะมีส่วนวางแผนพัฒนารูปแบบ ได้กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้วิธีสัดส่วน (R=N:n=๕:๑) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างดังนี้

ประเภทบุคลากร	ประชากร (N)	กลุ่มตัวอย่าง (n)		วิธีการ
		ขนาดตัวอย่าง	กลุ่มตัวอย่าง	
ผู้บริหาร	๒๒	๔	๘	กำหนดสัดส่วน
คณาจารย์	๖๓	๑๒.๖	๑๒	
เจ้าหน้าที่	๑๒๕	๒๕	๒๕	
รวม	๒๑๐	๔๑.๖	๔๕	

๒. กลุ่มเครือข่าย ผู้ใช้บริการ/เครือข่าย ซึ่งเป็นนิสิตซึ่งเกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา และประชาชนโดยรอบมหาวิทยาลัย และผู้มาปฏิบัติธรรม ศีกษาธรรม และผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนามหาวิทยาลัย จำนวน ๑,๙๕๐ รูป/คน ได้กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จของทาโรยามาเน่ (Yamane) โดยมีระดับความเชื่อมั่น ๙๐ % ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์การกำหนดตัวอย่างในประชากรหลักพัน ควรใช้กลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย ๑๐ %

ในการวิจัยนี้ ได้คาดว่าสัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากรเท่ากับ ๑๐% ได้ประชากร ๙๕ คน

สูตรการคำนวณ

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

N = ขนาดของประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้

ข. วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้จัดทำบัญชีรายชื่อประชากรในแต่ละกลุ่มที่นำมาทำกรอบตัวอย่าง (Sampling Frame) แล้วทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับฉลากเลือกกลุ่มตัวอย่างที่จะเข้าร่วมโครงการ โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ ยินดีเข้าร่วมโครงการ มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๔.๖.๒.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

๑. แบบสอบถามความคิดเห็น เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างเครือข่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ในประเด็นความหมายของเครือข่าย ความสำคัญของเครือข่าย แนวคิดการสร้างเครือข่าย รูปแบบและประเภทของเครือข่ายการสร้างเครือข่าย การจัดการเครือข่าย

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินสถานการณ์ (SWOT Analysis) เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์ ซึ่งช่วยให้ผู้บริหารกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนจากสภาพแวดล้อมภายใน โอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก ตลอดจนผลกระทบต่องานขององค์กร ได้มาด้วยการระดมสมองและจัดลำดับความสำคัญ เพื่อนำข้อมูลมาทำ SWOT MATRIX กำหนดแผนยุทธศาสตร์

คำว่า “SWOT” มาจากตัวย่อในภาษาอังกฤษ ๔ ตัว ดังนี้

S มาจาก Strengths หมายถึง จุดเด่นหรือจุดแข็ง ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายในความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวก องค์กรนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ดี เป็นข้อดีที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในบริษัท เช่น จุดแข็งด้านการเงิน จุดแข็งด้านการผลิต จุดแข็งด้านทรัพยากรบุคคล องค์กรจะต้องใช้ประโยชน์จากจุดแข็งในการกำหนดกลยุทธ์การตลาด

W มาจาก Weaknesses หมายถึง จุดด้อยหรือจุดอ่อน ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายในสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นลบและด้อยความสามารถ ซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ไม่ดีเป็นปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในต่าง ๆ ของบริษัท ซึ่งบริษัทจะต้องหาวิธีในการแก้ปัญหา

O มาจาก Opportunities หมายถึง โอกาส ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการขององค์กร เป็นผลจากการที่สภาพแวดล้อมภายนอกของบริษัทเอื้อประโยชน์หรือส่งเสริมการดำเนินงานขององค์กร โอกาสแตกต่างจากจุดแข็งตรงที่โอกาสนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายนอก แต่จุดแข็งนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายใน

T มาจาก Threats หมายถึง อุปสรรค ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวางการทำงานขององค์กรไม่บรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นปัญหาต่อองค์กร บางครั้งการจำแนกโอกาสและอุปสรรคเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะทั้งสองสิ่งนี้สามารถเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจทำให้สถานการณ์ที่เคยเป็นโอกาสกลับกลายเป็นอุปสรรคได้ และ

ในทางกลับกัน อุปสรรคอาจกลับกลายเป็นโอกาสได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้ องค์กรมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ของตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์แวดล้อม

เมื่อได้ข้อมูลจาก SWOT Analysis แล้วนำมาจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. แบบสอบถามความคิดเห็นของภาคีเครือข่ายและผู้ใช้บริการเครือข่าย เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนารูปแบบต่อไป

เมื่อได้ข้อมูลจาก SWOT Analysis แล้วนำมาจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยต่อไป

๔.๖.๓ การทดสอบเครื่องมือ

การตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา ภาษาที่ใช้ ความยาวของการเรียงคำเพื่อให้เหมาะสมก่อนนำไปใช้จริง โดยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบรายละเอียด เพื่อดูความเข้าใจของเนื้อหาและภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามการวิจัย

๔.๖.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. สํารวจสภาพการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น โดยการส่งแบบสอบถามตามบัญชีรายชื่อกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้นในกลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๒. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการสัมมนาเชิงวิพากษ์ของผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดขอนแก่น เช่น พระสังฆาธิการ พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น

๓. ทำการสำรวจความคิดเห็นของภาคีเครือข่ายและผู้ใช้บริการเครือข่ายโดยส่งทางไปรษณีย์ และกำหนดเลขที่แบบสอบถามเพื่อตรวจสอบการกลับคืนของแบบสอบถามการวิจัย

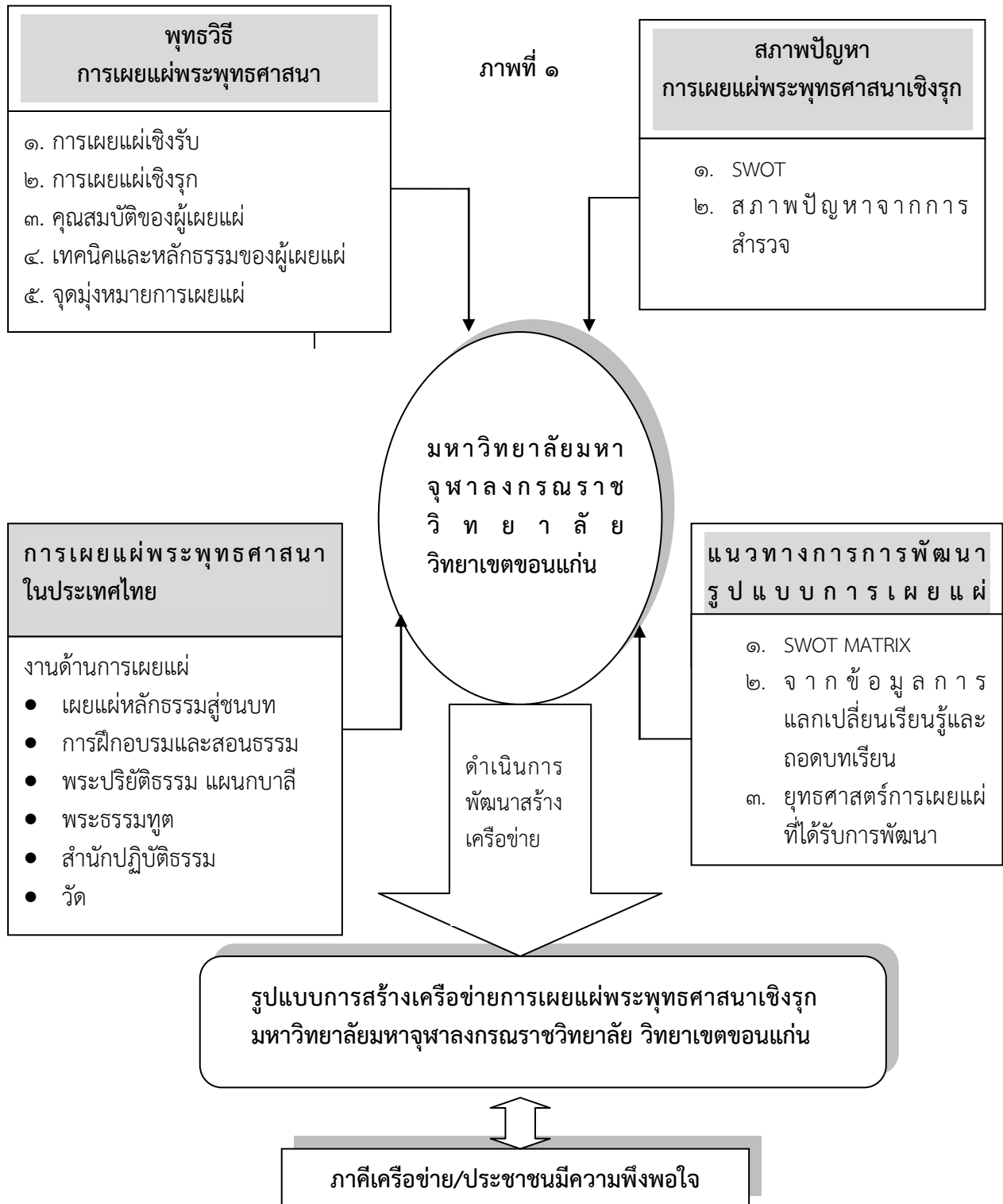
๔.๖.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. การวิเคราะห์เชิงพรรณนาในส่วนของคุณลักษณะเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์ การตีความ แจกแจง และข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย เป็นต้น

๒. SWOT Analysis

๓. การถอดบทเรียน

๔.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

๔.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลการศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่นิสิตของมหาวิทยาลัยวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการ ดังต่อไปนี้

๔.๘.๑ เป็นข้อเสนอแนะสำหรับศึกษารูปแบบเครือข่ายในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๔.๘.๒ ได้ทราบปัญหาของการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๔.๘.๓ เป็นข้อเสนอแนะสำหรับพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๔.๘.๔ เป็นข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจศึกษาและทำวิจัยจากการเสนอรูปแบบในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และหน่วยงานอื่นได้

๔.๙ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และเพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ส่วนกลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แยกเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มที่มีส่วนวางแผนพัฒนารูปแบบซึ่งเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยและกลุ่มภาคีเครือข่าย/ผู้ใช้บริการเครือข่าย เป็นนิสิตซึ่งเกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ภาครัฐ ภาคประชาชน ผู้มาปฏิบัติธรรม และผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนามหาวิทยาลัย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสรุปสาระสำคัญตามประเด็นของวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

๔.๙.๑ สภาพปัญหาและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากประวัติและพัฒนาการของมหาวิทยาลัย ประเมินจุดอ่อน จุดแข็งทั้งที่เป็นปัจจัยภายนอกและภายในขององค์กร รวมทั้งข้อมูลจากการสำรวจ จึงขอนำเสนอเป็น ๒ ประเด็น คือสภาพปัญหาและรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ดังนี้

๔.๙.๑.๑ สภาพปัญหาการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสภาพปัญหาโดยพิจารณาจากจุดอ่อน จุดแข็ง ทั้งที่เป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกขององค์กร โดยการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการถอดบทเรียนแล้ว ยังได้มีการสำรวจสภาพปัญหาการดำเนินงานสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เชิงรุกจากการส่งแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงวิพากษ์ ผลการศึกษาพอสรุปได้ ดังนี้

ด้านบุคลากร ในส่วนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยยังประสบปัญหาขาดผู้เชื่อมประสานระหว่างมหาวิทยาลัยกับสถาบันการศึกษา ทำให้การติดต่อประสานงานยังไม่ชัดเจน และการทำงานเป็นทีมยังมีน้อย ในด้านการสร้างศาสนทายาทยังขาดรูปแบบที่ชัดเจน ในส่วนของวัดบางแห่งซึ่งเป็นเครือข่ายที่ใกล้ชิด ขาดบุคลากรประจำที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านการสอนและการปฏิบัติงานการเผยแผ่หลักพุทธธรรม และการใช้สื่อสมัยใหม่

ด้านงบประมาณและการสนับสนุนภาครัฐ ในส่วนของมหาวิทยาลัยควรมีการบูรณาการกับแผนงานประจำของมหาวิทยาลัย จึงสามารถแก้ปัญหานี้ได้ แต่ในส่วนของวัดส่วนใหญ่อยู่ในชนบทไม่มีรายได้ประจำ ทำให้เป็นปัญหาอุปสรรคในการวางแผนงานอย่างต่อเนื่อง ภาครัฐหรือคณะสงฆ์ควรให้ความสนใจในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างยั่งยืน

ด้านเทคโนโลยี เครื่องมือ และอุปกรณ์ ในส่วนของวัดซึ่งเป็นเครือข่ายบางแห่งยังขาดเทคโนโลยีและการสื่อสารที่จำเป็น โดยเฉพาะคอมพิวเตอร์มีไม่พอเพียง และขาดการนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแผ่ธรรมในเชิงรุกได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ด้านการประชาสัมพันธ์และการจัดการความรู้ คณะสงฆ์ส่วนใหญ่ยังมองเห็นว่าเครือข่ายมีความสำคัญน้อย พบว่าการจัดการความรู้ในกลุ่มสมาชิกเครือข่ายยังมีน้อย ขาดการรวบรวมตรวจสอบจัดระบบเผยแผ่และกระจายข้อมูลองค์ความรู้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและการพัฒนาระบบสารสนเทศที่เกี่ยวข้องยังมีน้อยมาก

ด้านการมีส่วนร่วม ขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในบางเรื่อง ชาวบ้านสนใจเรื่องไสยศาสตร์และอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าการเข้าถึงประชาชนยังมีน้อย ควรเร่งดำเนินการในเชิงรุกเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมอย่างถูกต้อง

จุดอ่อนขององค์กร (Weakness) จากการประเมินสภาพการณ์ภายในขององค์กรซึ่งเรียงลำดับคะแนนแล้ว คัดประเด็นที่มีค่าคะแนนสูงสุด ๕ อันดับ คือ ขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่น่าสนใจ บุคลากรส่วนใหญ่ยังขาดประสบการณ์ดำเนินงานในเชิงรุก ขาดการพัฒนาเสริมทักษะให้ทันเหตุการณ์ การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมในการพัฒนางานในความรับผิดชอบของตน ภูมิทัศน์ยังต้องมีการปรับปรุงให้มีจุดเด่นด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้ทันสมัย

จุดอ่อนที่เป็นปัจจัยภายนอก (Threats) ในปัจจุบันพระพุทธศาสนามีภัยคุกคามหลายประการคนไทยยังขาดความรู้ที่แท้จริงในด้านพุทธธรรม จึงมีความเชื่ออย่างงมงาย ในยุคบริโภคนิยมจึงทำให้ประชาชนยึดถือวัตถุมากกว่าด้านคุณธรรม ค่านิยมของวัยรุ่นปัจจุบันนำไปสู่ปัญหาสังคม และเกิดการแข่งขันอย่างไร้ขีดจำกัดในทุก ๆ ด้าน ทำให้ผู้ที่บวชเรียนลดน้อยลงเป็นที่น่าวิตกกัง

๔.๙.๑.๒ รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

รูปแบบการขับเคลื่อน วิทยาเขตขอนแก่น มีรูปแบบในการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกผ่านการดำเนินการโดยการบูรณาการยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ซึ่งผ่านการประเมิน SWOT แล้วจึงคาดว่าจะสามารถดำเนินการได้อย่างครบถ้วน ทั้งเชิงรับ เชิงรุกและการพัฒนาให้เข้ากับยุทธศาสตร์การดำเนินงานของมหาวิทยาลัย โดยในการขับเคลื่อนการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกนั้น มหาวิทยาลัยได้คำนึงถึงความสมดุลทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ การพัฒนาองค์กรให้พร้อมในการขับเคลื่อนอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ และมีประสิทธิผลที่ดี ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า “เป็นผู้นำการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภูมิภาคอินโดจีน” โดยคำนึงถึงด้านการพัฒนาองค์กรได้มีการพัฒนามหาวิทยาลัย ให้มีความพร้อมทางด้านบุคลากรที่จะเผยแผ่ให้เพียงพอ จัดเตรียมในด้านวัสดุอุปกรณ์ให้ทันสมัยพร้อมใช้ ระบบสารสนเทศ ระบบฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการบริหารและการดำเนินงาน ยังได้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อสร้างบรรยากาศดีเป็นอัตลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนาที่งดงามแก่ผู้มาติดต่อ นอกจากนี้ ยังได้มีการเตรียมความพร้อมมุ่งสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและรองรับภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลก ในด้านประสิทธิภาพนั้น การดำเนินงานที่ดีมีประสิทธิภาพ ต้องมีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาล การดำเนินงานเป็นไปตามแผนโดยมีการบริหารแผนงานและการติดตามผลการดำเนินงานตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลให้ระบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกมีประสิทธิภาพด้วย เพื่อให้การดำเนินงานมีคุณภาพ ดังนั้น ในด้านคุณภาพ ย่อมมีผลจากการบริหารจัดการที่ดีย่อมจะส่งผลให้การดำเนินงานมีคุณภาพ โดยภาคีเครือข่ายมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการเผยแผ่ที่มีสมรรถภาพ ประชาคมในภูมิภาคอินโดจีนมีความพึงพอใจด้านการบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลถึงประสิทธิผล จากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกทำให้ประชาชนมีความรู้และสามารถเข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น ครอบครัว สังคม ชุมชน และประเทศชาติมีความสงบสุข ร่มเย็น และในด้านของการผลิตบัณฑิต ก็จะทำให้มีบุคลากรหรือบัณฑิตที่ผ่านการฝึกอบรมหรือพัฒนาจากมหาวิทยาลัยเป็นผู้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและปัญญา มีความสามารถและทักษะการแก้ปัญหาเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ในอนาคต

รูปแบบการสร้างเครือข่าย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ โดยร่วมกับสถานศึกษาและภาคประชาชนในพื้นที่เพื่อก่อให้เกิดเป็นเครือข่ายในการทำงานร่วมกันขณะเดียวกันโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ได้บูรณาการเข้ากับยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัย มีโครงการที่เน้นการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกกลุ่มประชาชนและสถานศึกษา

กลุ่มเครือข่ายสถาบันศึกษาและภาคประชาชนทั่วไป รูปแบบการสร้างเครือข่ายผ่านสถานบันการศึกษาและภาคประชาชนทั่วไป ได้แก่ การที่วิทยาเขตขอนแก่น ได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ โดยร่วมกับสถานศึกษาและภาคประชาชนในพื้นที่ เพื่อก่อให้เกิดเป็นเครือข่ายในการทำงานร่วมกันขณะเดียวกันโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ได้บูรณาการเข้ากับยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัย สำหรับโครงการที่เน้นการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกกลุ่มภาคประชาชนและ

สถานศึกษา เช่น โครงการพระไตรปิฎกศึกษาสำหรับประชาชน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการสัมมนาปราชญ์ชาวบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น โครงการไตรสิกขาพัฒนาชาวพุทธต้นแบบตามหลักการเผยแผ่ธรรมโดยการชักจูงให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและมีศรัทธาในบุญแล้วประชาชนย่อมเห็นความสำคัญในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการและความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมย่อมทำให้เกิดเครือข่ายในการเผยแผ่ธรรมะโดยธรรมชาติ

กลุ่มเครือข่ายองค์กร หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน การสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกผ่านหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น มีการดำเนินการโครงการและกิจกรรมต่างๆ อาทิเช่น โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ พระศาสนาพระมหากษัตริย์ เพราะตระหนักว่าพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างชาติไทยให้มีความสงบร่มเย็นสุข ในการปฏิบัติงานมีสำนักงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งมีแนวคิดและหลักการในการจัดกิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ เพื่อให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปยังประชาชนทุกกลุ่มทุกวัย โดยเฉพาะการอบรมหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาแก่เยาวชนตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ อาทิ การฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมโดยความร่วมมือจากโรงเรียนต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมตามเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ในปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ เช่น หน่วยของทหาร ตำรวจ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

กลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์ การสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกผ่านมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยใน ๒ ระดับใหญ่ ๆ คือ

เครือข่ายภายในประเทศ แบ่งออกอีกเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับพื้นที่หรือระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด กล่าวคือจังหวัดต่าง ๆ โดยรอบโดยเฉพาะคณะสงฆ์ภาค ๙ และระดับประเทศ การดำเนินการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกภายในประเทศ วิทยาเขตขอนแก่น ได้ดำเนินการสร้างเครือข่ายเชิงรุกทั้งภายในจังหวัดและภายนอกจังหวัด วิธีการดังกล่าวเป็นการบูรณาการที่สอดคล้องประสานกับการปกครองคณะสงฆ์ไทย เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพ สอดรับกับพระสงฆ์ส่วนใหญ่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ ได้แก่ การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมระดับท้องถิ่นและระดับชาติ การพัฒนาวิทยาเขตขอนแก่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้พระพุทธศาสนา

ระดับภูมิภาค มีการเชื่อมโยงกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคอินโดจีน เช่น ลาว เวียดนาม และจีน เป็นต้น การสร้างเครือข่ายพระพุทธศาสนาในภูมิภาคอินโดจีนที่มีพื้นฐานด้านวัฒนธรรม และสังคมมาจากพระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน ซึ่งได้มีการสร้างเครือข่ายร่วมกัน โดยการสร้างศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาภูมิภาคอินโดจีน สืบสานสัมพันธ์พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ๒ ฝั่งโขง ณ วัดธาตุศรีโคตรบอง เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีการสร้างความร่วมมือทางวิชาการโดยการประชุมร่วมหาหรือแลกเปลี่ยนทางวิชาการระหว่างคณะสงฆ์แขวงหลวงพระบางกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และให้การสนับสนุนทุนการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่งเดินทางเข้าศึกษาต่อในประเทศไทย

๔.๙.๑.๓ แนวทางการพัฒนารูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

จากการสรุปบทเรียนการดำเนินโครงการดังกล่าว นำไปสู่กระบวนการการพัฒนารูปแบบเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก สามารถสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ ดังนี้

๑. ควรมีกระบวนการในการฝึกอบรม สัมมนา พัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบมากขึ้น เพื่อให้บุคลากรที่มีอยู่เดิมเป็นนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งจัดการฝึกอบรมเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อให้บุคลากรมีทักษะเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการเผยแผ่พุทธศาสนาและมีความรู้ในด้านเทคโนโลยีทันสมัยอยู่เสมอ อีกทั้งควรรับสมัครบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยีและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้มีโอกาสได้ทำงานด้านการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและจัดโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒. ควรมีการกำหนดโครงการที่เน้นวิชาการด้านพระพุทธศาสนา รวมไปถึงการอบรมความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่ทันสมัยและสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันได้จริง

๓. ควรมีการพัฒนาปรับปรุงสถานที่ให้มีความพร้อมและเพียงพอในการรองรับผู้ที่เข้ามาร่วมโครงการ โดยเฉพาะที่พักและสาธารณูปโภคที่จำเป็นต่อผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ

๔. จัดให้มีการพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ให้มีความกว้างขวางและควรมีแนวทางการประชาสัมพันธ์โครงการต่าง ๆ ให้วิทยาเขตขอนแก่นเป็นที่รู้จักในระดับภูมิภาคอินโดจีน เช่น การจัดโครงการร่วมกับหน่วยงานในระดับภูมิภาคอินโดจีน หรือการจัดระบบการประชาสัมพันธ์โครงการของวิทยาเขตขอนแก่น ให้มีความกว้างขวางโดยการใช้สื่อที่ทันสมัยและสามารถเข้าถึงประชาชนเฉพาะกลุ่มได้

๕. ควรมีการพัฒนาระบบเทคโนโลยีทางการประชาสัมพันธ์ และระบบการกระจายข่าว วิทยุ และสื่อต่าง ๆ ให้ทันสมัย และสามารถเข้าถึงประชาชนได้ทุกระดับ

๖. การจัดโครงการต่าง ๆ ควรมีการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ และควรมีการจัดสรรงบประมาณให้มีความต่อเนื่อง และหากโครงการใดที่ได้รับการประเมินผลดีมาก และมีการจัดทำโครงการต่อเนื่อง ควรมีการขยายงบประมาณ เพื่อให้โครงการนั้น ๆ ได้ขยายขอบเขตการจัดโครงการ ซึ่งจะทำให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มมากขึ้น

จากผลการสำรวจความคิดเห็นของสมาชิกเครือข่ายและภาคประชาชนผู้ที่ได้รับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าในสภาวะการณ์ปัจจุบัน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก เนื่องจากปัญหาที่ประชาชนไม่มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างแท้จริง ยังเชื่อมงาย จึงยังไม่สามารถนำหลักพุทธธรรมไปใช้ได้ถูกต้อง รวมทั้งพระพุทธศาสนาก็มีภัยหลายด้านจึงมีความเห็นว่ามีมหาวิทยาลัยควรมีความพร้อมที่จะเป็นผู้นำในการสร้างและการพัฒนาเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ซึ่งจะทำให้ประชาชนเข้าถึงหลักพุทธธรรมได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น มีรูปแบบในการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันก็ต้องถอดบทเรียนกระบวนการและแนวทางการพัฒนาให้เครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกดำรงอยู่อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพต่อไป ซึ่งข้อสรุปที่ได้จากการถอดบทเรียนข้างต้น ถือเป็นสิ่งที่ทำท้าทายในการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกต่อไป

๔.๙.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ตามที่ได้เสนอผลการวิจัย เรื่องรูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น โดยสรุปตามวัตถุประสงค์แล้ว ผู้วิจัยได้พิจารณาประเด็นที่น่าสนใจที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

๕.๙.๒.๑ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากผลการวิจัยพบว่า ศาสนบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ยังไม่เพียงพอและศาสนบุคคลนั้นก็ควรมีวัตรปฏิบัติที่เป็นแบบอย่าง มีปฏิภาที่นำเลื่อมใส ทั้งนี้เพื่อสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนโดยทั่วไป เพราะเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ จะต้องเป็นแบบอย่างในทุกเรื่อง จึงจะทำให้ประชาชนเลื่อมใสจริงและยินดีน้อมไปประพฤติปฏิบัติ ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่นจะต้องสร้างองค์ความรู้ที่ชัดเจน ถูกต้อง บุคคลชัดเจน เป้าหมายชัดเจน ผลชัดเจน มีการปรับปรุงแก้ไข เพื่อการพัฒนาต่อไป จากการศึกษาของพระมหาอุทมิกรณ์ วุฑฒิกรโณ ที่ได้ศึกษาเรื่องเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต) พบว่าเนื้อหาพุทธธรรมของพระราชาวรมณีมีจุดเด่น คือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาร่วมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึกชัดเจน

ในเรื่องการสร้างศรัทธาต่อประชาชน ผู้รับการเผยแผ่เป็นสิ่งสำคัญมากเพราะพุทธศาสนิกชนจะต้องรับฟังด้วยความเคารพ น้อมจิตน้อมใจให้เข้าถึงในหลักพุทธธรรม ศาสนบุคคลไม่ได้มุ่งกล่าวเฉพาะผู้ให้การเผยแผ่จะต้องมีวัตรปฏิบัติที่งดงาม นานเลื่อมใส เป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับธรรมกัณฑ์กัณโธริ ซึ่งได้เขียนไว้ในหนังสือพุทธวิปัติ ว่าด้วยศรัทธาวิปัติ : วิภคิตศาสนาและวิภคิตทางสังคมไว้ว่า “พระและสถาบันสงฆ์ดั้งเดิม รักษาศรัทธาชาวบ้านไว้ได้ เพราะจัดการปัญหาของตนเรียบร้อยแล้ว กิจกรรมหลักของสถาบันสงฆ์ที่จะรักษาศรัทธาความเลื่อมใสไว้ได้ ในฝ่ายปกครองสงฆ์ต้องใส่ใจต่อการศึกษอบรมสร้างพระเนรให้มีคุณภาพ แล้วสอนญาติโยมจนเกิดความรู้ความเข้าใจหน้าที่ของชาวพุทธ เพื่อเป็นพุทธบริษัทที่เข้มแข็ง ความรู้ของญาติโยมก็จะกลับมาตรวจสอบความประพฤติของพระเนรด้วย...”

แนวทางการเผยแผ่ จากผลการวิจัยของพระราชปัญญาภรณ์ (ชยวิโส) ที่ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย : ศึกษากรณีการแสดงพระธรรมเทศนาในวันธัมมัสสวนะระหว่าง พ.ศ.๒๕๓๙-๒๕๔๒ พบว่า จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีลักษณะสำคัญ คือ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสังคม บุคคลต่าง ๆ ที่มีบทบาทสำคัญในอันที่จะทำให้พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับ เชิดชูอย่างแพร่หลาย ซึ่งในกรณีการมีความสัมพันธ์กับสังคมและบุคคลดังกล่าว ดังจะเห็นได้ชัดในยุคต้นของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังเช่นแนวทางทางของพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสังคมและบุคคลในสมัยดังกล่าว ไม่ว่าจะเห็นเหล่ากษัตริย์ คหบดี บัณฑิตที่ต้องการแสวงหาความรู้ทั้งหลาย การใช้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีผ่านบุคคลที่คุ้นเคยและมีศรัทธาดังกล่าว ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคเริ่มแรกที่เรียกว่ามุขปาฐะคือการกล่าวสอนด้วยปาก และนำไปสู่วัฒนธรรมการบอกต่อแบบปากต่อปาก การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและแพร่หลายอย่างรวดเร็ว ทรงไว้ซึ่งปริยัติ กล่าวคือมีความแม่นยำใน

หลักธรรม มีโหวหาร ไหวพริบ และปฏิภาณ ดังเช่นในกรณีของพระนาคเสนเถระที่ต้องแสดงเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่นักปราชญ์ต่างชาติ ต่างศาสนา ดังเช่นพระเจ้ามิลินท์ซึ่งเป็นจอมปราชญ์ที่เชี่ยวชาญในสรรพวิชา มีตรรกะยอดเยี่ยมทำให้การแสดงธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องมีความหลากหลายทั้งในด้านรูปแบบวิธีการ และด้านเนื้อหามากขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ต่าง ๆ และมีความหลากหลายในด้านรูปแบบ มีความหลากหลายด้านเนื้อหา และมีความหลากหลายด้านการนำเสนอ ความหลากหลายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้นอาจกล่าวได้ว่าถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคใหม่ โดยเฉพาะในสังคมไทยที่เริ่มมีการประยุกต์รูปแบบ เนื้อหาต่าง ๆ เพื่อทันสมัยเหมาะสมกับยุคนั้น ๆ ดังจะเห็นได้จากรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูพิศาลธรรมโกศล หรือ “แพรวเยื่อไม้” ที่มีรูปแบบการเทศน์มหาชาติแบบประเพณีโบราณมาเป็นการเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์ ซึ่งทำให้ได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกัน เริ่มมีการใช้การสื่อสารมวลชนเข้ามาช่วยการเผยแผ่มากยิ่งขึ้น เช่น การใช้สื่อวิทยุกระจายเสียง นิตยสาร วารสาร และหนังสือ เป็นต้น เช่นเดียวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพันเอกปิ่น มุทุกันต์ ที่เริ่มใช้สื่อสารมวลชนเช่นวิทยุกระจายเสียงเข้ามาช่วย ขณะเดียวกันก็มีการปรับปรุงรูปแบบใหม่ของการเผยแผ่พุทธธรรม เช่น รูปแบบการบรรยาย การปาฐกถา อภิปราย และการปราศรัย เป็นต้น

ดังนั้น ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก จึงต้องถือเป็นการสร้างศาสนบุคคลให้มีความงดงามทั้งในด้านการปฏิบัติตนที่เป็นแบบอย่าง แล้วยังจะต้องมีความรู้ความสามารถลาดในวิธีการเผยแผ่ในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะต้องให้ทันกับยุคสมัย ตามความเหมาะสมกับกลุ่มที่จะรับการเผยแผ่ และเลือกสื่อให้เหมาะสมกับกาลและเทศะด้วย

๕.๙.๒.๒ การจัดการเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น มีการสร้างเครือข่ายผ่านกลุ่มสำคัญ ๓ กลุ่ม คือ สถาบันการศึกษาและภาคประชาชนทั่วไป ผ่านหน่วยงานของรัฐและองค์กรภาคเอกชน และกลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์ในประเทศไทย ๓ ระดับ คือ ระดับพื้นที่หรือระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัดกล่าวคือจังหวัดต่าง ๆ โดยรอบโดยเฉพาะคณะสงฆ์ภาค ๙ และระดับประเทศ นอกจากนี้ ยังมีเครือข่ายในระดับต่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย

การที่จะรักษาเครือข่ายเหล่านี้ให้มีความมั่นคงและยั่งยืน จะต้องมีการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในเครือข่ายจะต้องมีการติดต่อสื่อสาร พบปะประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อทราบวัตถุประสงค์ แนวทางการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อเกิดการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในด้านองค์ความรู้ กิจกรรม และงบประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจุฬารัตน์ พลเลิศ ที่ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคมพบว่า การจะสร้างเครือข่ายได้ จะต้องทำให้อาสาสมัครสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การสร้างแกนนำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก การกำหนดวัตถุประสงค์ และการกำหนดกิจกรรม ซึ่งทุกกระบวนการต้องมีความชัดเจนในการปฏิบัติ ในงานวิจัยดังกล่าวได้มีข้อเสนอในระดับนโยบายของหน่วยงานที่จะสร้างเครือข่ายว่า การทำงานในลักษณะเครือข่าย ผู้นำหรือแกนนำเป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อน ดังนั้น การสร้างเครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีกระบวนการจัดการหรือส่งเสริมแกนนำให้ปฏิบัติงานให้เต็มที่ เช่น มีการเตรียมความพร้อมในการเป็นผู้นำ ให้ความรู้ในการบริหารจัดการ การ

บริหารงานแบบเครือข่าย การทำงานแบบมีส่วนร่วมให้สามารถทำงานกับสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันหน่วยงานที่รับผิดชอบในการสร้างเครือข่ายจะต้องมีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความเข้าใจ ประสบการณ์และทิศทางในการทำงานร่วมกันอย่างน้อยปีละ ๒ ครั้ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ในบทบาทและการทำงานร่วมกัน และอาทร สองรักษ์ ได้กล่าวไว้ในการศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่าย นักบริหารงานช่างองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่อำเภอสีเกาและอำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง ว่า ความสำเร็จของเครือข่ายจะต้องประกอบด้วยความเข้าใจ โดยการสร้างความเข้าใจให้ตรงกันระหว่าง มวลสมาชิกถึงวัตถุประสงค์ตนเองเป็นอยู่นั้น ว่ามีบทบาทอย่างไร เป็นบทบาทหลักหรือบทบาทสนับสนุน และที่สำคัญผู้ที่เป็นสมาชิกต้องเข้ามาด้วยความสมัครใจและมีความจริงใจในการทำงานร่วมกัน โดยเห็น ประโยชน์ร่วมตามที่เครือข่ายกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ การจัดการเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญของความสำเร็จ ขององค์กรและสำหรับการจัดการเครือข่ายที่มีพื้นฐานสมาชิกหลากหลายมารวมกันโดยอิสระ ไม่ถือการ สั่งการเป็นกลไกหลักนั้น การจัดการยังจะมีความสำคัญยิ่งขึ้นไปอีก ความยืดหยุ่นในการจัดการให้เข้ากับ สถานการณ์ที่เปลี่ยนไปเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการจัดการเครือข่าย และการสื่อสารโดยการสื่อสาร คือตัวกลางที่จะทำให้เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงติดต่อกันได้ โดยเป็นที่ทราบกันเป็นอย่างดีว่า การสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพไม่ควรเป็นแนวทางเดียวกัน เพราะอาจจะเหมือนลักษณะการสั่งการ การมีสื่อที่มี ประสิทธิภาพในเครือข่าย จะต้องมึลักษณะที่หลากหลายช่องทางเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกกันเองได้โดย อิสระ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารให้มากที่สุด ส่วนแนวทางการสร้างเครือข่าย พบว่า ต้องเป็นรูปแบบสังคมที่เปิดโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลาย ๆ องค์กรที่ทำงานในลักษณะที่คล้ายคลึงกันหรือทำงานอย่างเดียวกัน มีความต้องการร่วมกันดำเนินกิจกรรม ที่เป็นประเด็นปัญหาาร่วมกัน หรือเป็นข้อจำกัดในการเข้าร่วมมือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็น ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นกระบวนการที่ประสานกลุ่มหรือบุคคลไว้ สิ่งที่ได้จาก การมีปฏิสัมพันธ์กันอาจเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน ร่วมกัน และที่สำคัญคือเมื่อเกิดเครือข่ายขึ้นแล้ว สามารถที่จะสร้างประโยชน์ให้กับการทำงานร่วมกัน คือ ช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ประสบการณ์ เครื่องมือ การให้ความร่วมมือในการ ดำเนินโครงการ การแบ่งปันทักษะ และประสบการณ์ให้แก่กัน เป็นการเสริมความสมบูรณ์ให้กับสมาชิกใน เครือข่ายทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือองค์กร ช่วยลดการทำงาน และการใช้ทรัพยากรที่ซ้ำซ้อน ทำให้ การพัฒนาสามารถดำเนินไปได้ก้าวหน้า รวดเร็วและส่งผลต่อสังคมในวงกว้างยิ่งขึ้น และบุญยวีร์ ลุมาด กมลพันธ์ ได้สรุปในเรื่องการศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายด้านสวัสดิการสังคมระดับจังหวัดศึกษา เฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรสงครามว่า โดยทั่วไปแล้วหากมีการสร้างเครือข่ายไม่ว่าด้านใด ๆ และระดับใด ๆ ก็ตาม ผู้นำองค์กรต่าง ๆ ล้วนมีความเข้าใจในการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันในระดับหนึ่งอยู่แล้ว ขาดแต่เพียงประเด็นรายละเอียดเท่านั้นเอง ซึ่งเมื่อมีการจัดตั้งเครือข่ายแล้วจะต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ เป็นประเด็น ๆ ไป ซึ่งจะทำการทำงานเครือข่ายมีจุดร่วมแห่งการเริ่มต้นและมีแนวโน้มที่จะยั่งยืนต่อไป ดังนั้น ในการจัดการเครือข่ายให้มีความยั่งยืน จึงควรมีหน่วยงานรับผิดชอบในการประสานเครือข่าย โดยตรง และมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จึงจะทำให้สามารถ ก้าวเดินไปด้วยกันอย่างราบรื่น และยั่งยืนต่อไป

๕.๙.๒.๓ รูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่าย

จากผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น มีรูปแบบในการดำเนินงานพัฒนาเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ซึ่งมียุทธศาสตร์ในการดำเนินงานซึ่งเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุก เชิงรับ และเชิงพัฒนา

ในการดำเนินงานได้คำนึงถึงการพัฒนาองค์กรเพื่อให้มีความพร้อมในการดำเนินงานในด้านประสิทธิภาพ มีการจัดระบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาล มีระบบการเผยแผ่เชิงรุกที่มีประสิทธิภาพ โดยมีการติดตามประเมินผล เพื่อนำไปสู่คุณภาพที่ดีของภาคีเครือข่าย โดยเครือข่ายได้รับการพัฒนาให้มีความเข้มแข็ง อย่างมีประสิทธิภาพ และมีวิทยาเขตขอนแก่นเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา อันจะนำไปสู่ประสิทธิผลที่ตั้งไว้ คือ ประชาชนมีความรู้และสามารถเข้าถึงหลักพุทธธรรม และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ถูกต้อง โดยสมาชิกเครือข่ายมีความรู้ ความเข้าใจถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย ความหมายของเครือข่าย ความสำคัญ แนวคิด รูปแบบ การจัดการ ยุทธศาสตร์การทำงานแบบเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของฉัตรชัย สิงโต ได้กล่าวไว้ในผลการศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเสพติดในพื้นที่ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางว่า ทุกขั้นตอนของการสร้างเครือข่ายตั้งแต่การก่อรูปร่างเป็นเครือข่ายในรูปแบบต่าง รวมทั้งขั้นตอนในการสร้างเครือข่ายต่าง ๆ ล้วนอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกองค์พหุพในเครือข่ายนั้นเข้ามามีส่วนร่วมด้วย จึงจะทำให้เครือข่ายนั้นมีประสิทธิภาพ มีความเข้มแข็งและยั่งยืน และปิยฉัตร วงศาโรจน์ ได้กล่าวถึงผลศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายการฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กพิการโดยชุมชนว่า ผู้คนส่วนใหญ่ (ประชากร) รับรู้รูปแบบกิจกรรมการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย และมีความตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย นอกจากนี้ประชากรส่วนใหญ่ที่ศึกษาเห็นด้วยว่าแนวทางการสร้างเครือข่ายควรประกอบไปด้วยประเด็นที่สำคัญ ๆ คือ การตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย มีการสร้างพันธกิจร่วมกัน พัฒนาความสัมพันธ์ที่สัมพันธ์กับการศึกษาปัญหา มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีการหาสมาชิก การสร้างแกนนำเพื่อเผยแผ่รวัตถุประสงค์การตั้งเครือข่ายที่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้ชัด งานก็จะประสบความสำเร็จ

๕.๙.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๙.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. มหาวิทยาลัยควรสนับสนุนการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนสังคมอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น
๒. มหาวิทยาลัยควรแสวงหาการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ภายนอกมหาวิทยาลัย ซึ่งการมีส่วนร่วมดังกล่าว ย่อมจะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก
๓. มหาวิทยาลัยควรมีการจัดตั้งหน่วยหรือศูนย์ประสานงาน สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกโดยผนวกเข้ากับพันธกิจอื่น ๆ เช่น ด้านศิลปวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ในหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษา หมู่บ้าน ชุมชน อย่างเป็นระบบ
๔. มหาวิทยาลัยควรมีการนำหลักการทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับภูมิปัญญาสากล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเผยแผ่องค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการ

๕. มหาวิทยาลัยควรมีการประสานกับภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมไทย เช่น ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ประชาชน และกลุ่มองค์กรที่ทำงานในพื้นที่โดยอาศัยกิจกรรม ประเพณี ความเชื่อของชุมชนเป็นพื้นฐานในการพัฒนา เพื่อการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเชิงประยุกต์ ลงไปสู่ชุมชนและสังคมอาเซียน

๖. ในระดับจังหวัด คณะสงฆ์ และภาคีเครือข่ายการพัฒนา เช่น ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชน มหาวิทยาลัยควรมีการเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาในระดับพื้นที่ เพื่อให้เป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา โดยประยุกต์ใช้หลักการทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินการจัดโครงการต่าง ๆ ผ่านประเพณี พิธีกรรม และกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และหมู่บ้าน

๕.๙.๓.๒ ๗. มหาวิทยาลัยควรจัดพระสงฆ์และภาคีเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ระดับจังหวัดและอำเภออย่างต่อเนื่อง โดยนำหลักการพระพุทธศาสนา ศาสตร์สมัยใหม่กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาเชิงพื้นที่เชื่อมโยงกับการทำงานของภาครัฐ เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งร่วมกับภาครัฐและเอกชน

๘. มหาวิทยาลัยและคณะสงฆ์ในพื้นที่ควรเรียนรู้แนวปฏิบัติของคณะสงฆ์ที่ทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อค้นหาเป้าหมายร่วมของการพัฒนาชุมชนและสังคม โดยยึดหลักพระธรรมวินัย องค์ความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ และสังคมพหุวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ร่วมกัน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. มหาวิทยาลัยควรมีการสนับสนุนการวิจัยการสร้างเครือข่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ เช่น เครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม เครือข่ายด้านภูมิปัญญาที่ยึดโยงอยู่กับพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

๒. มหาวิทยาลัยควรมีการศึกษาเพื่อประเมินผลการดำเนินงานการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการนี้

การเผยแพร่/การประชาสัมพันธ์งานวิจัย

๘.๑ ได้รับการตีพิมพ์ในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒ ในหัวข้อ “พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมในภูมิภาคอินโดจีน” เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ.๒๕๕๘ ซึ่งดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๘.๒ ได้นำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒ ในหัวข้อ “พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมในภูมิภาคอินโดจีน” เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ.๒๕๕๘ ซึ่งดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

การใช้ประโยชน์มิติวิชาการ เช่น มีการอ้างอิงผลงานที่ตีพิมพ์วารสารวิชาการระดับประเทศ/ระดับนานาชาติ การนำไปสอนในรายวิชาการธรรมนิเทศ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา นิเทศศาสตร์ในพระไตรปิฎก

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) (ภาษาอังกฤษ)	พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, ดร. Phrakrusuwithanphaddhanabandhid
ตำแหน่งปัจจุบัน	กรรมการสภามหาวิทยาลัย / กรรมการสภาวิชาการ รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุ (พระอารามหลวง)
สถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี อำเภอเมือง ขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
ประวัติการศึกษา	- ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น (๒๕๓๓) - ปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.) สาขา ประถมศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (๒๕๔๒) - ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยขอนแก่น (๒๕๔๕) - Ph.D. (Buddhist Studies) Magadh University (๒๕๔๙)
งานบริหารกิจการคณะสงฆ์	เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุ พระอารามหลวง รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น
งานบริหารมหาวิทยาลัย	เลขานุการคณบดีคณะสังคมศาสตร์ รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น กรรมการสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรรมการสภาวิชาการมหาวิทยาลัย กรรมการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัย กรรมการกำกับนโยบายและแผนของมหาวิทยาลัย ประธานอนุกรรมการบริหารงานบุคคล ประธานคณะกรรมการประจำวิทยาเขตขอนแก่น

<p>งานที่ปรึกษาวิชาการ ระดับบัณฑิตศึกษา</p>	<p>ประธานบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙ กรรมการกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ประธานอนุกรรมการการเงินและทรัพย์สิน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์นิสิต ทั้งในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก</p>
<p>งานหนังสือ</p>	<p>พระบรมสารีริกธาตุ ๙ แผ่นดิน พระไตรปิฎกปริทัศน์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก</p>
<p>เอกสารประกอบคำสอน งานวิจัย</p>	<p>พระพุทธศาสนากับสาธารณสุข รูปแบบการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเชิงรุกของมหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น (๒๕๕๕) ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว : ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และ ความสัมพันธ์ทางสังคม (๒๕๕๖) ทุนอุดหนุนการวิจัย จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย การพัฒนาารูปแบบการดูแลสุขภาพองค์รวมของ พระสงฆ์ในจังหวัดขอนแก่น โดยเน้นการมีส่วนร่วม ของเครือข่าย (๒๕๕๗) ทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการแหล่ง โบราณคดีในสังกัดสำนักศิลปากรที่ ๙ (๒๕๕๘) ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย</p>